

Tietoinen reflektio lastensuojelun sosiaalityössä

Eerika Haikara
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Lapin yliopisto
2025

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Tietoinen reflektio lastensuojelun sosiaalityössä

Tekijä: Eerika Haikara

Tutkinto-ohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro Gradu -tutkielma

Sivumäärä: 57 + 1 liite

Vuosi: 2025

Tiivistelmä

Tässä Pro Gradu -tutkielmassa tarkastelen tietoista reflektiota lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa. Tavoitteenani on tutkielman avulla avata keskustelua tietoisesta reflektion käytöstä lastensuojelun sosiaalityössä sekä osallistua lastensuojelun kehittämiseen vaikuttavamman. Tutkielman teoreettisena viitekehyksenä toimivan tietoisesta reflektion olemassaolon jäsentänyt reflektion käsitteeseen sekä reflektiiviseen käytäntöön tietoisesta reflektion tilana. Viitekehys mahdollistaa ymmärryksen luomisen tietoisesta reflektiosta ammatillisena käytäntönä sekä tutkielman tulosten tarkastelun teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta.

Tutkimuskysymyksinä tutkielmassani ovat: ”Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat tietoisesta reflektion merkityksen ja käytön mahdollisuudet työssään” ja ”Mitkä tekijät tukevat tietoista reflektiota lastensuojelun sosiaalityössä”. Sain tutkimusaineiston valmiina ja se muodostuu yhdellä hyvinvointialueella sosiaalityöntekijöille kohdennettuun kyselyyn saaduista, pääosin laadullista tietoa sisältävistä vastauksista (n=23). Aineiston analysoin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia hyödyntäen.

Jäsenisin tutkielman tulokset tietoisesta reflektion ulottuvuuksina, tietoisesta reflektion käytön mahdollisuuksina, kokemuksina tietoisesta reflektion käyttöä tukevista tekijöistä sekä toivottuina tekijöinä tietoisesta reflektion käytön tueksi. Tuloksista ilmenee, että ensisijaisista tietoista reflektiota tukevien tekijöiden ja käytön mahdollisuuksien kehittämisessä on tietoisesta reflektion merkityksen tunnistaminen. Tietoisesta reflektion käyttö on hyödyllistä sekä sosiaalityöntekijälle että asiakkaalle, sillä sen käyttö auttaa perustelemissa perusteluiden ymmärtämisessä sekä näkökulmien avautumisessa. Tietoisesta reflektion tukemisessa organisatoriset tekijät korostuvat luoden mahdollisuutta myös yksilökohtaisten tekijöiden, kuten sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin ja lastensuojelutyön osaamisen vahvistamiseksi.

Tutkielman tulokset tarjoavat monipuolisen ja syvällisen kuvan tietoisesta reflektion merkityksestä lastensuojelun sosiaalityössä. Tietoisesta reflektion käyttö lastensuojelun asiakastyössä kytkeytyy vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön sekä eettisesti ja kestävästi toteutettuun asiakastyöhön, johon lastensuojelun asiakaslapsella on oikeus. Siksi tutkielman tuloksista hyötyvät myös lastensuojelun asiakkaana olevat lapset, vaikka lähestynkin aihetta sosiaalityöntekijän näkökulmasta.

Avainsanat: lastensuojelu, tietoinen reflektio, reflektiivinen käytäntö

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖ	4
2.1 Lastensuojelun erityisyys	4
2.3 Lastensuojelun kompleksiset tilanteet	7
2.3 Moniammatillinen yhteistyö.....	10
3 TIETOINEN REFLEKTIO	14
3.1 Reflektion käsite	14
3.2 Reflektiivinen käytäntö tietoisien reflektion tilana.....	17
4 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	21
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	21
4.2 Aineisto.....	22
4.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi.....	23
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkimuksen luotettavuus	25
5 TIETOINEN REFLEKTIO LASTENSUOJELUN KÄYTÄNNÖSSÄ.....	28
5.1 Tietoisien reflektion ulottuvuudet.....	28
5.2 Tietoisien reflektion käytön mahdollisuudet	33
5.3 Kokemukset tietoista reflektiota tukevista tekijöistä.....	38
5.4 Toivotut tekijät tietoisien reflektion käytön tueksi	42
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	48
LÄHTEET	53

LIITE 1

1 Johdanto

Tarkastelen Pro Gradu -tutkielmassani tietoista reflektiota lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa. Tietoinen reflektio vaikuttaa aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella olevan vielä vakiintumaton termi. Suomessa Synnöve Karvinen-Niinikoski (mm. 1996; 1993) ja Laura Yliruka (mm. 2015) ovat tutkineet reflektiivistä ammatillisuutta sosiaalityössä suomalaisessa kontekstissa, mutta lastensuojelun näkökulmasta aihetta on tutkittu vähän. Kansainvälisesti reflektiota ja reflektiivistä käytäntöä on tutkittu paljon (mm. Fook 2005; 2012; Ruch 2004; 2007), mutta tietoista reflektiota vähän.

Pyrin tutkielmassani vastaamaan tähän havaitsemaani tutkimuskatveeseen. Tutkielmani pyrkii toimimaan eräänlaisena keskustelun avaajana tietoisien reflektioon kytkeytyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuksessa. Tutkielmani avaa lukijan ymmärrystä tietoisien reflektion käsitteestä ja sen merkityksestä osana lastensuojelutyön käytäntöjä. Lähestyn tutkielmassani aihetta tietoisien reflektion ulottuvuuksien, käytön mahdollisuuksien ja tietoisien reflektion käyttöä tukevia tekijöiden näkökulmasta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemana. Käytössäni oli yhdeltä hyvinvointialueelta saamani valmis aineisto, jossa sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin tietoisien reflektion käyttöön liittyviä kysymyksiä. Tutkielmani analyysimetodina toimi teoriaohjaava sisällönanalyysi, jonka periaatteita noudatin aineistoanalyysin vaiheissa. Tutkielmani pohjautuu laadullisen tutkimuksen periaatteisiin.

Tutkimustehtävän suunnittelu lähti kiinnostuksestani tietoista reflektiota kohtaan. Halusin selvittää, mikä sen merkitys on lastensuojelun sosiaalityössä ja mitä sen avulla voidaan saavuttaa oikein käytettynä. Tietoinen reflektio on vaikuttanut jopa mystiseltä, sillä siitä ei ole kirjoitettu paljoa, mutta kun siitä on kirjoitettu, sen merkitys on näyttäytynyt vahvana (esim. Raunio 2004, 127). Tietoisien reflektion tutkimiselle on tarve erityisesti lastensuojelun kontekstissa, sillä lastensuojelussa vastataan lasten ja nuorten viimesijaisista sosiaalihuollon palveluista (esim. Bardy 2013, 71; Raunio 2004, 232). Lapsuus on korvaamatonta aikaa, ja mikäli lastensuojelua voidaan kehittää entistä vaikuttavammaksi, hyötyvät siitä ensisijaisesti asiakaslapsekset. Tutkielma paikantuu sosiaalisten ongelmien ratkaisuun mutta myös lastensuojelutyön kehittämiseen mahdollisimman vaikuttavaksi. Tavoitteenani oli tuottaa sellaista tietoa, josta voidaan hyötyä käytännön lastensuojelutyössä.

Tietoisien reflektion voidaan nähdä kytkeytyvän eettisen, asiakaslähtöisen ja laadukkaan sosiaalityön periaatteisiin. Asiakas osallistuu lastensuojelun sosiaalityöhön yksityisenä henkilönä, jolla on oikeus saada asiassaan eettisesti kestävä ja laadukasta sosiaalityötä. Kuten Maria Tapola-Haapala (2011, 171) kirjoittaa, eettisesti tehty asiakastyö vaatii sosiaalityöntekijältä reflektiotaitoja ja uusien toimintatapojen omaksumista ja kehittämistä. Tietoinen reflektio liittyy sosiaalityön ammatilliseen reflektioon, mutta se kuitenkin eroaa tavanomaisesta pohdinnasta lisäten siihen tarkoituksenmukaisuuden elementin ja asian äärelle pysähtymisen (Seibert 1996) siten, että tilanteesta luodaan syvää ymmärrystä (Fook & Askeland 2006, 41).

Tietoisien reflektion käsite ja reflektiivinen käytäntö muodostavat tutkielmani teoreettisen viitekehyksen. Olen määritellyt tietoisien reflektion käsitettä erityisesti reflektion ja reflektiivisyyden kautta (esim. Nurmela 2002, 145–148; Archer 2010, 2; Fook & Askeland 2006, 41), sillä tietoinen reflektio terminä ei ole tutkimuskirjallisuudessa toistaiseksi vakiintunut. Reflektiivistä käytäntöä puolestaan on tutkittu paljon (esim. White ym. 2006; Ruch 2007; Moffatt 2019), mutta käsitteen määritelmät vaihtelevat kontekstin mukaan. Lähestyn tutkielmassani reflektiivistä käytäntöä erityisesti tietoisien reflektion tilana, jolla tarkoitetaan niitä mahdollisuuksia, joita käytännön kentällä on muodostettava tietoisien reflektion käytön mahdollistamiseksi (esim. Ruch 2004, 40; 2007, 660; Fook & Gardner 2007, 24–26). Reflektiivisessä käytännössä sosiaalityöntekijä ja asiakas muodostavat tietoa yhdessä (Payne 1997, 17).

Lastensuojelun sosiaalityö tutkielmani käytännön kontekstina on laaja. Olen lähestynyt sitä tutkielmassani sen erityisyyden, kompleksisten tilanteiden ja moniammatillisen yhteistyön näkökulmista. Jokainen lastensuojelun tilanne voi olla omalla tavallaan kompleksinen. Tässä yhteydessä tarkoitan kompleksisilla tilanteilla erityisesti sellaisia tilanteita, joissa on todettu jokin etenemisen este tai joissa esimerkiksi arvioidaan lapsen sijoittamisen tarvetta. Valitsin tämän näkökulman tutkielmani käytännön kontekstiin, sillä tietoisien reflektion hyötyjen voidaan nähdä nousevan erityisesti vastaavan kaltaisissa tilanteissa (Raunio 2004, 127). Lastensuojelun erityisyyden näkökulma valikoitui luonnostaan. Lastensuojelu yhtenä sosiaalihuollon osa-alueena on erityinen monesta syystä, joista yhtenä merkittävimpänä nousee yksilön oikeuksiin puuttuminen (Yliruka ym. 2020, 10). Moniammatillinen yhteistyö on puolestaan tarpeellista määritellä tässä yhteydessä siksi, että tietoinen reflektio pohjautuu yhteistyöhön ammattilaisten välillä.

Olen rakentanut tutkielmani siten, että käsittelen johdannon jälkeisessä luvussa 2 lastensuojelun sosiaalityöhön sijoittuvaa käytännön kontekstia yllä esittelemieni rajausten mukaisesti. Kolmannessa luvussa määrittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, jossa olen jäsentänyt tietoisien reflektion alalukuihin ”Reflektion käsite” ja ”Reflektiivinen käytäntö tietoisien reflektion tilana”. Neljännessä luvussa avaan määrittelemäni tutkimustehävän, kerron aineistosta ja aineiston analyysistä, sekä pohdin eettisiä näkökulmia ja tutkielman luotettavuutta.

Tutkielmani viidennessä luvussa eli tulososiossa esittelen tutkielman tulokset, jotka vastaavat muodostamiini tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymykset ovat: Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat tietoisien reflektion merkityksen ja käytön mahdollisuudet työssään? ja Mitkä tekijät tukevat tietoista reflektiota lastensuojelun sosiaalityössä? Olen jäsentänyt tulokset neljään alalukuun, joista kahdessa ensimmäisessä vastaan tutkielman ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja kahdessa viimeisessä tutkielman toiseen tutkimuskysymykseen. Loppuluvussa esittelen tekemiäni johtopäätöksiä, pohdin tutkielman tuloksia sekä esitän tunnistamani jatkotutkimusaiheet.

2 Lastensuojelun sosiaalityö

2.1 Lastensuojelun erityisyys

Lastensuojelun ydin kietoutuu lapsuuteen, aikuisuuteen ja yhteiskuntaan sekä niiden välisiin suhteisiin. Lapsuus on erityistä aikaa, sillä se on ihmisen elämänkaaren ensimmäinen osa. Se, millaiseksi lapsuus muodostuu, vaikuttaa yksilöön koko hänen elämänsä ajan. Lapsuuden voidaan nähdä olevan yksilöllinen mutta myös yhteiskunnallinen ilmiö. Sen määrittelyyn vaikuttaa muun muassa kulttuuri ja käynnissä oleva aikakausi. Lapsi on riippuvainen aikuisista ja se, miten lapsi kohdataan ja hänen mielipiteensä huomioidaan, vaikuttaa lapsen osallisuuden kokemukseen ja minäkuvan rakentumiseen. (Bardy 2013, 49–50.) Yhtenä lastensuojelutyön tärkeimpänä teemana voidaan pitää lapsen kuuntelemista ja lapsen huomioimista yksilönä, jolla on oikeuksia sen sijaan, että hänet nähtäisiin toiminnan kohteena (Munro 2007, 17).

Lapsen kuulemisesta itseään koskevissa asioissa säädetään Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa ja lapsen mielipiteen ilmaisemisen vapaudesta 13. artiklassa (LOS). Myös lastensuojelulaissa (417/2007, 5§, 20§) korostetaan lapsen mielipiteen selvittämisen tärkeyttä ja sen huomioimista osana päätöksentekoa sekä lapsen kuulemista häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän on aina huomioitava nämä seikat tekemässään työssä ja päätöksenteossa.

Lastensuojelun sosiaalityö on sosiaalihuollon osa-alue, joka edellyttää asiantuntijuutta, tiedollista valppautta, hyviä vuorovaikutustaitoja ja kykyä tunnistaa suojelun tarpeessa oleva lapsi. Lastensuojelun sosiaalityössä puututaan yksilön oikeuksiin, mikä tekee siitä erityisen verrattuna muihin sosiaalityön osa-alueisiin. Lastensuojelulaki asettaa lastensuojelun työlle reunaehdot, mutta työskentelyn ydin muodostuu vaativasta asiantuntijuudesta. (Yliruka ym. 2020, 10.) Lainsäädännön lisäksi eettinen, normatiivinen ja moraallinen koodisto lastensuojelun kehikkona muodostavat työstä emotionaalisesta ja eettisestä näkökulmasta herkkää (Kiili ym. 2024). Lastensuojelu on lapsen terveyden sekä kehityksen ja kasvuolojen turvaamista, jossa perhe on lapsen ympäristönä ensisijainen. Puhutaan lapsikeskeisestä perhelähtöisyydestä, jossa lapsen oikeuksia on kunnioitettava. (Bardy 2013, 73.) Lapsen oikeuksista määritellään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (LOS), jota Suomi on sitoutunut noudattamaan vuodesta 1991 asti (Bardy 2013, 62). Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävänä on vahtia lapsen edun ja oikeuksien toteutumista silloin, kun

muut palvelun tuottajat toimivat portinvartijoina palveluihin pääsyssä (Lehto-Lundén ym. 2024). Tästä syystä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan laajaa asiantuntemusta ihmisoikeussopimuksista ja niiden suhteesta kansalliseen lainsäädäntöön (Heinonen 2016).

Marjatta Bardyn (2013, 71) mukaan lastensuojelun sosiaalityön tehtävä on vaativa, sillä lastensuojelulain (417/2007) asettamissa reunaehdoissa sosiaalityöntekijä on vastuussa ennaltaehkäisystä viimesijaisuuteen. Toisaalta Kyösti Raunion (2004, 232) mukaan lastensuojelu nähdään usein viimesijaisena sosiaalihuollon osa-alueena, mikä tarkoittaa sitä, että ennaltaehkäisyn sijaan korjaava työ on keskeistä. Lastensuojelun toimenpiteillä pyritään katkaisemaan kierre, jossa epäonniset tapahtumat alkavat lapsuudessa ja vaikuttavat myöhempään elämään. Huolimatta viimesijaisuudesta, suurin osa lastensuojelutyöstä on kuitenkin perheen auttamista avohuollon tukitoimilla niin, että tavoitteena on välttyä kumuloituneilta tilanteilta, joissa sijoituksen uhka on läsnä. (Mt.)

Marjatta Bardy ja Tarja Heino (2013, 20) kuvaavat lastensuojelutyön olevan eriarvoisuuden tasaamista. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan kehittynyttä palvelujärjestelmää, joka pystyy vastaamaan yksilöllisiin ja hyvin erilaisiin lapsi- ja perhekohtaisiin tarpeisiin riippumatta siitä, onko palveluntarve lyhytaikaista vai pitkäkestoista. Sosiaalityöntekijä on keskeisessä asemassa lastensuojelun asiakkaan ja haavoittuvassa asemassa olevan lapsen elämässä, joka tarvitsee järjestelmällistä tukea oman kehityspotentialinsa saavuttamiseksi. Sosiaalityöntekijä toimii asiakasprosessissa johtajana, joka sisältää asiakasprosessin suunnittelua, arviointia ja yhteistyön jäsentämistä yhteistyökumppaneiden ja perheen kanssa (Heinonen & Sinko 2013, 122). Lastensuojelun sosiaalityöntekijän täytyy hallita kokonaisuuksia, joissa ennalta-arvattavuus ei ole läsnä, vaikka toisaalta lastensuojelutyö on suunnitelmallista työtä.

Hanna Heinonen ja Päivi Sinko (2013, 121, 129) kuvaavat lastensuojelun ytimen olevan siinä valppaudessa, jota vaaditaan lapsen ja perheen tilanteen tunnistamisessa ja arvioinnissa. Perhe ja lapsi toimivat tilanteessa oman elämänsä asiantuntijana, ja siksi heidän tuottama tieto on syytä asettaa arvioinnissa keskiöön. Jos muilla sosiaalihuollon osa-alueilla voidaan puhua aidosti yhteistyöstä ja yhteisistä tavoitteista sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä, on lastensuojelun sosiaalityössä lasta suojeltava, vaikka yhteistyö esimerkiksi vanhempien kanssa ei onnistuisi. (Mt.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijältä vaadi-

taan kykyä hallita kokonaisuuksia ja kykyä toimia erilaisissa asiakastapauksissa. Lastensuojelutyössä on myös päätettävä siitä, milloin jokin asiakkuus päättyy tai onko asiakkuudelle ylipäänsä tarvetta. Lastensuojelussa asiakkuuden tarpeesta päättää viimekädessä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, vaikka perhe tai lapsi eivät sitä itse haluaisi. Julkisen vallan luonne lastensuojelun sosiaalityöntekijän työssä on yksi lastensuojelun erityisyyden piirteistä.

Munron (2007, 48) mukaan lastensuojelutyössä ilmenee sekä analyyttinen että intuitiivinen päättely, jotka ilmentävät jaottelua, jota usein tehdään ihmisen päättelyä tutkittaessa. Analyyttinen rationaalinen päättely on selkeää, jossa edetään suunnitelmallisesti askel kerrallaan ohjeita ja tarkastuslistoja hyödyntäen. Intuitiivinen päättely on puolestaan jäsentymättömämpää. Siinä korostuvat tunteiden ja keskustelun tärkeyden huomiointi ja lopputulokseen päädytään tiedostamattomien prosessien myötä. (Mt.)

Terence O’Sullivanin (2011, 90–93) mukaan molempia päättelyn muotoja tarvitaan sosiaalityön käytännöissä. Intuitiivinen päättely korostuu tilanteissa, joissa on tehtävä nopeita päätöksiä tilanteen ratkaisemiseksi. Intuitiivisessa päättelyssä päätöksen perustelu voi olla haastavampaa verrattuna rationaaliseen päätöksentekoon, jonka vahvuutena ovat selkeät perusteet. Erityisesti lastensuojelun käytännöissä täysin rationaalinen päätöksenteko on harvinaisempaa, sillä se vaatii aikaa. Usein nämä päätöksenteon ja päättelyn muodot kuitenkin limittyvät toisiaan täydentäen. (Mt.) Lastensuojelutyön yksi erityinen piirre on, että se sisältää hyvin monenlaisten päätöksentekoa. Intuitiivinen päättely voi korostua esimerkiksi kiireellisen sijoituksen päätöksissä, kun päätöksentekoon käytettävä aika on usein rajattua. Rationaalinen päättely ja päätöksenteko voivat korostua esimerkiksi huostanottopäätöksessä, jossa vaaditaan vahvat perusteet huostaanoton kriteerien täyttymiseksi.

Lastensuojelun sosiaalityötä määritellään paljon lain asettamien reunaehtojen näkökulmasta, mutta toisaalta se on kohtaamista, vuorovaikutusta ja luottamuksen rakentamista lapsen ja perheen kanssa. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan lastensuojelussa paljon. On kyettävä olemaan asiantuntijan ja viranomaisen roolissa, mutta myös perheen ja lapsen rinnallakulkijana ja kumppanina. On kyettävään käyttää harkintavaltaa, mutta pystyttävä huomioimaan myös asianosaisten näkemykset ja mielipiteet päätöksenteossa. Bardy (2013, 75–76) kuvaakin, että usein puhutaan vastakohtapareista, joilta ei voida välttyä,

mutta joista täytyy olla tietoinen. Tavoitteena on, että vastakohtaisuuksien sijaan päädytään parien toisiaan täydentävään asetelmaan, jossa esimerkiksi tuki ja kontrolli sekä asiantuntijuus ja asiakaslähtöisyys toimivat rinnakkain. (Mt. 75–76.)

Munron (2008) mukaan lämmin ja empaattinen asiakkaan kohtaaminen eivät ole vasta-kohta viranomaisroolille ja järjestelmälliselle työotteelle, vaan hyvässä lastensuojelutyössä roolit asettuvat rinnakkain (mt.). Systeemisessä ajattelussa ja toimintamallissa yhdistyvät ajatus sosiaalityön viranomaisroolista ja asiakaslähtöisestä vuorovaikutustyöstä. Ydinajatuksena on, että sosiaalityöntekijällä tulee olla vahvaa teoreettista osaamista ja ymmärrystä niistä systeemeistä, joissa asiakas toimii, jotta lapsen hyvinvointia edistävä työ on mahdollista. (Flink & Aaltio 2020.) Tämä vaatii sosiaalityöntekijältä tunnetaitoja, tilannetajua, älykkyyttä ja joustavuutta. Sosiaalityöntekijän on mukauduttava erilaisiin ja usein yllättäviin tilanteisiin ja silti suoriuduttava tehtävästään niin, että lapsen ja perheen tilanteeseen löytyy lapsen etua parhaiten toteuttava ratkaisu. Sosiaalityöntekijän on huomioitava jokaisen asiakasprosessin ja asiakkaan erityisyys (Heinonen & Sinko 2013, 131; Bardy 2013, 73), jotta tämä tavoite voi täyttyä.

2.3 Lastensuojelun kompleksiset tilanteet

Lastensuojelun haastavat tilanteet kytkeytyvät usein pohdintaan, jossa on päätettävä asiakkaalle sopiva palvelu epäselvässä tilanteessa. Päätöksentekoon liittyy usein epävarmuus siitä, että onko lopputulos toivottu (Pösö 2010, 326). Useisiin ongelmiin ei ole olemassa yksiselitteisiä ratkaisuja, jolloin syy-seuraussuhteiden määrittely on vaikeaa (Alho ym. 2018, 88). Usein ei ole edes selvää, mikä lapsen tai perheen todellinen ongelma on (Jaakola 2020, 58).

Justin Healyn (2018, 37, 40) mukaan lastensuojelussa kyse on riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden suhteesta. Kun riskitekijät ylittävät suojaavat tekijät, on päätöksenteko suoraviivaista. Lastensuojelutyössä kohdataan kuitenkin paljon tilanteita, joissa nämä tekijät ovat tasapainossa keskenään. Esimerkiksi toisen vanhemman muodostaessa riskitekijöitä pitkäaikaisella alkoholinkäytöllä ja toisen vanhemman muodostaessa suojaavia tekijöitä hoivan ja huolenpidon muodossa, voi tilanteen arvioiminen olla haastavaa. Nykyaikaiset lastensuojelujärjestelmät ympäri maailman painottavat työskentelyä perheiden

kanssa tavoitteena pitää lapsi kotona vanhempien luona. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on perheen ja lapsen oikeuksiin puuttuva teko, johon tulee päätyä ainoastaan tilanteessa, jossa muita vaihtoehtoja ei ole. (Mt.) Kiireellinen sijoitus on hyvä esimerkki tilanteesta, jossa lapsen sijoittamiselle ei ole muita vaihtoehtoja. Kiireellisen sijoituksen arvioinnissa lapsen todetaan olevan välittömässä vaarassa eikä häntä voida suojata avohuollon tukitoimin tai päätöksentekoa jättää seuraavaan päivään. (Lamponen 2022, 20; Lastensuojelulaki 417/2007 38§.) Suomessa sijoitetaan kiireellisesti vuosittain lähes 5000 lasta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021; 2022; 2023; 2024).

Lastensuojelun haastavimpia tilanteita ei voida ratkaista ainoastaan lainsäädännön tai organisatoristen ohjeiden mukaan, vaan tarvitaan monipuolista punnintaa, jossa huomioidaan eri vaihtoehdot ja niiden mahdolliset vaikutukset. Tätä vaaditaan erityisesti kiistanalaisissa ja sellaisissa tilanteissa, joissa on kokeiltu erilaisia toimenpiteitä saavuttamatta toivottua lopputulosta (Parton, Thorpe & Wattam 1997, 85–87.) Tarja Pösö (2010, 325–329) kuvaa institutionaalisen rajan käsitteen avulla lastensuojelun valikointia, jossa julkinen järjestelmä puuttuu yksityiseen niin, että yksilön tai perheen henkilökohtaisesta elämästä tulee instituution toiminnan kohde. Institutionaalinen raja kuvaa esimerkiksi asiakkaaksi ottamisen kohtia mutta myös avohuollon asiakkuuden päättymistä ja sijaishuollon alkamista. Tämä raja on kompleksinen ja usein horjuva, sillä sosiaalityöntekijän tekemä tapauskohtainen arvio määrittää lopputuleman. (Mt.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa arvioinnista, jossa lapsen ja perheen tilanteen ratkaisemiseksi harvoin on olemassa yhtä oikeaa ratkaisua. Tarja Pösö (2010, 326) kuvaa, että joskus päätöksen tekemättä jättämisellä voi olla yhtä merkittäviä seurauksia kuin päätöksellä, mutta päätös jättää jokin päätös tekemättä on myös päättämistä ja institutionaalisen rajan vetämistä.

Suomessa otetaan vuosittain huostaan yli 10 000 lasta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021; 2022; 2023; 2024). Huostaanotossa julkista valtaa käyttävä sosiaalityöntekijä lainsäädännön ja viranomaispäätöksen nojalla puuttuu yksityisiin perhesuhteisiin ja vanhemmuuteen siirtämällä lapsen vanhempien kasvatuksesta julkisen vallan huolenpitoon, jonka seurauksena vanhemmat ja lapsi eivät enää asu yhdessä (Helavirta ym. 2014, 288; Heino ym. 2013). Huostaanottoa edeltää vaihtelevan mittainen arviointityö, jossa työs-kentelyolosuhteita haastavat päätöksenteon kompleksisuus, tunteet ja rajallinen tieto. Sosiaalityöntekijä käyttää harkintaa lapsen edun ja suojaamisen sekä perheiden ja yksilöiden oikeuksien ja yksityisyyden välillä. Tähän harkintaan kytkeytyy kompleksisuutta, sillä

usein odotukset päätöksenteon osapuolilla ovat ristiriidassa keskenään. Asiakastyön näkökulmasta lapsen ja vanhempien odotukset ja toiveet voivat erota sosiaalityöntekijän näkemyksestä ja lisäksi eri ammattiryhmien edustajat ja yhteistyökumppanit voivat esittää eriäviä näkemyksiä. Tällaisissa tilanteissa parhaan lopputuloksen määrittäminen voi olla hankalaa tai jopa mahdotonta. Lapsen etu on selkeä ohjaava periaate, mutta sen määrittely käytännön tasolla ei usein ole helppoa. (Munro 2002, 1–2.) Huostaanottoa pidetään lastensuojelun viimesijaisena toimenpiteenä, mutta esimerkiksi syrjäytymisen näkökulmasta se voidaan nähdä myös ennalta ehkäisevänä toimenpiteenä (Heino ym. 2013).

Vaikka huostaanotetun lapsen elämässä on tehty merkittävä ratkaisu ja lapsi on siirtynyt uuteen kasvuympäristöön, ei lapsen tilanne välttämättä ole hyvä. Kuormittavat tekijät saattavat säilyä, kuten esimerkiksi jännitteiset tai uhkaavat välit vanhempien kanssa. (Heino ym. 2013.) Vaikka huostaanottoa pidetään viimesijaisena toimenpiteenä, se ei ole päätepiste vaan alku. Se on mahdollisuus paremmalle tulevaisuudelle ja turvalliselle lapsuudelle tai nuoruudelle. Lapsen oman sosiaalityöntekijän ja suhdeperustaisen työn merkitys korostuvat huostassa olevan lapsen elämässä, sillä sosiaalityöntekijä edustaa 'yhteiskunnan vanhemmuustehtävää', kuten Tarja Heino, Tuija Eronen, Kati Kataja, Laura Kestilä, Päivi Känkänen, Reija Paananen, Tarja Pösö ja Anna Pauliina Rainio (2013) artikkelissaan osuvasti kuvaavat. Susanna Helavirran, Riitta Laakson ja Tarja Pösön (2014, 294) mukaan huostaanotto on sekä päätös että kokemus. Päätös liittyy viranomaistoimintaan ja kokemus asianosaisiin, kuten lapseen itseensä sekä hänen vanhempiinsa ja muihin sukulaisiin.

Usein ennen huostaanottoa lastensuojelun asiakkuuden aikana on kokeiltu avohuollon tukitoimia, joista avohuollon sijoitus (Lastensuojelulaki 417/2007, 37§) on viimesijaisin. Avohuollon sijoitus nojaa lapsen ja perheen vapaaehtoisuuteen vastaanottaa palveluita, kuten muutkin lastensuojelun avohuollon palvelut (Vuolukka 2024, 26). Avohuollon sijoitus voidaan tehdä tilanteessa, jossa on lapsen edun mukaista sijoittaa lyhytaikaisesti lapsi kodin ulkopuolelle, mutta huostaanoton tarvetta ei ole. Huostaanoton tarvetta arvioidaan sijoituksen aikana. (Räty 2023, 395.) Arviointityö olennaisena ja jatkuvana osana lastensuojelun sosiaalityötä voidaan nähdä haastavana lastensuojelun tehtävänä. Eileen Gambrillin (2005, 102) mukaan arviointityössä työntekijän tehtävänä on tehdä näkymätön näkyväksi. Kyse on palapelin muodostamisesta, jossa muodostettavaa kuvaa ei tiedetä ennalta. Sosiaalityöntekijä joutuu jatkuvasti epäilemään tiedon luotettavuutta, tiedon lähteitä ja tiedon virheettömyyttä. (Mt.)

Anne-Mari Jaakola (2020, 45–47, 58) kirjottaa lapsikeskeisestä lähestymistavasta lastensuojelun arvioinnissa, joka asettuu vaihtoehtoiseksi tavaksi vanhempien kanssa tehtävälle arviointityöskentelylle. Lapsikeskeisessä lähestymistavassa sosiaalityöntekijältä edellytetään herkkyyttä pysähtyä kuulemaan lasta; mitä hänellä on sanottavana ja millaisia toiveita hänellä on. Arvioinnissa on syytä keskittyä kasvu ympäristöön ja kehitykseen liittyviin perusedellytyksiin yhdessä lapsen ja perheen kanssa, jossa lapsen kokemus ja tilanteen tulkinta asettuvat keskeisiksi riippumatta lapsen iästä. Lastensuojelun tilanteet ovat usein monimutkaisia ja siksi niiden arviointi on haastavaa. (Mt.) Sosiaalityöntekijältä vaaditaan kykyä mukautua erilaisiin tilanteisiin ja taitoa kohdata sekä lapsi että vanhempi.

Lastensuojelutyöhön ja erityisesti kompleksisiin asiakastilanteisiin kytkeytyy epävarmuus. Sosiaalityöntekijän on siedettävä virheiden mahdollisuus, sillä usein päätöksiä tehdään tilanteissa, joissa tietoa on rajallisesti. Jälkikäteen on helppo todeta, miten tietoa ja todisteita olisi tullut tulkita, mutta päätöksenteon tilanteessa on luovittava epävarmuuden ja väärin toimimisen mahdollisuuden kanssa. (Munro 2007, 46–47.) Tavoitteena on yhdistää viranomaisen ja perheen voimavarat niin, että lapsen suotuisat kasvu- ja kehitysolosuhteet kotona ovat mahdolliset. Toisinaan sosiaalityöntekijän on kuitenkin käytettävä valtaa ja tehtävä myös vastentahtoisia päätöksiä lapsen suojelemiseksi. (Heinonen 2016; Bardy 2013, 74.) Tämä vaatii sosiaalityöntekijältä rohkeutta luottaa omaan arviointi- ja päätöksentekokykyyn. Päätösten on vahvasti nojattava lakiin ja ne on kyettävä perustelemaan (Heinonen 2016) sekä suullisesti että kirjallisesti. Merkittävää vastentahtoisissa tai ristiriitaisissa tilanteissa on moniammatillinen osaaminen ja tiimityöskentely, jota kuvaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Sosiaalityöntekijä kantaa päätöksestä vastuun, mutta päätöstä harvoin tarvitsee tehdä ainoastaan omien tulkintojen perusteella.

2.3 Moniammatillinen yhteistyö

Vaikka lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on virkansa nojalla vastuussa lapsen lastensuojeluun liittyvistä asioista, ei hän tee työtään yksin. Sosiaalityöntekijän ympärillä on ammattilaisten verkosto, jonka osaamista lastensuojelutyössä hyödynnetään runsaasti. (Tapola-Haapala 2011, 111.) Hallintolain (434/2003) 10 §:n mukaan viranomaisen on

autettava toista viranomaista toimivaltansa mukaan tämän pyynnöstä. Myös lastensuojelulaki (417/2007, 14 §) korostaa moniammatillisuutta. Yhteistyössä tieto ja asiantuntijuus yhdistyvät yhteisen tavoitteen edessä (Lamponen ym. 2024, 304).

Yhteistyön rakentaminen ammattilaisten välillä lähtee tarpeesta ja tahdosta tarjota asiakkaalle parasta mahdollista tukea. Sen toteutuminen vaatii osapuolilta hyviä vuorovaikutustaitoja ja kunnioitusta toisen ammatillista osaamista kohtaan. (Alin ym. 2024, 38.) Yhteistyön onnistuminen vaatii ammattilaisten välillä yhteistä reflektointia, joustavuutta ja yhteisiä tavoitteita (Bronstein 2003). Systeemisessä lastensuojelussa on tavoitteena moniammatillisen reflektion kautta saavuttaa ratkaisu asiakasasiassa. Reflektioon osallistuu samojen asiakkaiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia, usein esimerkiksi perhetyöntekijöitä ja perheterapeutti sosiaalityöntekijöiden lisäksi. (Aaltio & Isokuorti 2019.)

Tuuli Lamponen, Noora Aarnio ja Minna Veistilä (2024) kirjoittavat moniammatillisesta yhteistyöstä lapsen tilanteen arvioinnin näkökulmasta. Heidän mukaansa (mt. 306, 309) moniammatillisen yhteistyön vaikutus lapsen tilanteen arvioinnissa on pääosin myönteinen, sillä se auttaa monipuolisen tiedon kerryttämisessä. Huomioitavaa on kuitenkin rajata ammattilaisten joukko sellaiseksi, joka palvelee lapsen etua arviointityössä. Toimivan tiimirakenteen luominen on konkreettisia tavoitteita saavuttavan yhteistyön edellytys ja osa systeemistä työskentelyä (Sinko & Heinonen 2013, 129).

Ravit Alfandarin (2019) mukaan yhteistyö ammattilaisten välillä parhaimmillaan toimii lapsen ja perheen tilanteessa ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä ja kasautuneiden ongelmien ehkäisijänä. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei välttämättä huomaa jotain merkittävää näkökulmaa, jonka yhteistyön toinen osapuoli saattaa tuoda keskusteluun. Tällainen yhteistyö on erityisen hyödyllistä asiakkaan edun kannalta, kun päätöksenteko ei jää yksin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän varaan. Auli Ojurin (1996, 123–126) mukaan yhteistyön kehittämisen kannalta organisaation yhteistyörakenteilta vaaditaan kuitenkin joustavuutta. Yhteistyöhön asennoituminen ja organisaation sosiaalinen todellisuus vaikuttavat yhteistyön toteutumiseen ja sen tuottavuuteen.

Minna Alin, Anniina Kaittila ja Leena Leinonen (2024) jaottelevat moniammatillisen yhteistyön kolmeen kategoriaan, joita ovat rinnakkain tapahtuva moniammatillinen yhteistyö, ammattilaisten välinen moniammatillinen yhteistyö ja intensiivinen moniammatilli-

nen yhteistyö. Erot kategorioiden välillä nousevat muun muassa yhteistyötilanteiden vaativuuksista ja siitä, ovatko asiantuntijaroolit toisiaan täydentäviä, erillisiä vai kollektiivisia ja siitä, millaisella intensiteetillä yhteistyötä tehdään. Rinnakkain tapahtuvaa yhteistyötä tapahtuu eniten, ammattilaisten välistä yhteistyötä seuraavaksi eniten ja intensiivistä yhteistyötä harvimminkin. Scott Reeves (2018) taas jaottelee moniammatillisen yhteistyön tiimityöhön, verkostoyhteistyöhön ja koordinointiin. Tiimityössä eri alojen asiantuntijudet yhdistyvät tiiviissä yhteistä tavoitetta kohti etenevässä työskentelyssä. Verkostotyössä taas korostuu asiakkaan ympäröivien verkostojen tiedon hyödyntäminen (Lamponen ym. 2024, 313) ja vuoropuhelu eri ammattikuntaa edustavien kokoonpanojen välillä. Verkostotyössä eri alojen asiantuntijat antavat oman asiantuntemuksensa verkoston käyttöön. (Mönkkönen 1996, 62–63).

Sosiaalityön näkökulman tuominen moniammatilliseen keskusteluun ei kuitenkaan usein ole helppoa. Tähän vaikuttaa muun muassa sosiaalityön professionaalisen aseman epäselvyydestä käytävä keskustelu yhteiskunnassa. (Tapola-Haapala 2011, 120.) Useiden muiden akateemisten professioiden asiantuntija-asemaa ei samalla tavalla yhteiskunnallisessa keskustelussa kyseenalaisteta. Erityisesti lastensuojelun sosiaalityöstä monilla on sanottavaa, mikä johtaa siihen, että sosiaalityön on professionsa sisältä jatkuvasti perusteltava mandaattiaan, vaikka sosiaalityöntekijän rooli lastensuojelun verkostoissa on usein johtava ja koordinoiva. (Heinonen & Sinko 2013, 126–127.) Lastensuojelun tärkeys yhteiskunnan tasolla tunnustetaan, mutta sen kanssa ei kuitenkaan haluta olla tekemisissä (Bardy 2013, 73). Lisäksi Alinin ja kumppaneiden (2024) mukaan yhteistyötä ammattilaisten välillä haastavat ’palvelutilaukset’, joilla he tarkoittavat esimerkiksi kouluhenkilökunnan tai psykiatrisen erikoissairaanhoidon vaatimaa sijoitusta lapsen tilanteen ratkaisemiseksi. Tätä tapahtuu erityisesti rinnakkaisessa moniammatillisuudessa, jossa vastuu helposti siirretään toiselle. (Mt.)

Vuoropuhelu eri ammattikuntien edustajien kanssa voi vahvistaa sosiaalityöntekijän omaa asiantuntijuutta ja lisätä uusien näkökulmien huomointia. Vaikka yhteistyöhön osallistuvien näkökulmat olisivat keskenään ristiriitaisia ja vuorovaikutus ennakoimattomaa, voi lopputulos muodostua positiiviseksi. (Mönkkönen 1996, 63.) Yhteistyössä merkittävää on määrittää yhteinen tavoite, joka ei kuitenkaan aina ole yksinkertaista. Tavoitteen asettamiseen vaikuttavat yhteistyön osapuolten henkilökohtaiset asenteet, kyvyt ja sitoumukset. Myös toisten työnkuvan tuntemattomuus ja organisaatioiden hierarkkisuus ja valtaongelmat voivat haastaa yhteisen tavoitteen määrittelyä. (Ojuri 1996, 119–125.)

Siksi avoimuus yhteistyötä kohtaan on sen toteutumisen ja sopivan lopputuloksen saavuttamisen kannalta tärkeää.

3 Tietoinen reflektio

3.1 Reflektion käsite

Terminä tietoinen reflektio on tutkimuksessa vähän käytetty, mutta se voidaan johtaa termeistä reflektiivisyys ja reflektio, joihin se vahvasti kytkeytyy. Voidaan ajatella, että reflektiota tapahtuu sosiaalityöntekijän työssä jatkuvasti, mutta tietoisesti asian äärelle pysähtyminen vaatii tarkoituksenmukaisuuden elementin, kuten Kent Seibert (1996) kuvaa. Tarkoituksenmukaisuuden elementtiin kytkeytyykin reflektion ja tietoisin reflektion välinen ero. Tietoinen reflektio vaatii asian äärelle pysähtymisen. Jan Fookin ja Gurid Aga Askelandin (2006, 41) mukaan tietoinen reflektio liitetään erityisesti ammattilaisten käyttämään reflektioon, jossa luodaan syvää ymmärrystä jostakin tilanteesta. Prosessia ei kuitenkaan aina osata nimetä, vaikka se olisi tekijälleen tuttua. (Mt.) Tämä saattaa johtua juuri tietoisin reflektion termin vakiintumattomuudesta.

Reflektion ja reflektiivisen ammatillisuuden tutkimus juontavat juurensa yhdysvaltalaisen oppimisen tutkijan Donald Schönin (1983) tieteellisestä toiminnasta. Reflektiivisyyden määritelmät vaihtelevat jonkin verran tutkimuskirjallisuudessa (Nurmela 2002, 145–148). Myös tarkastelun konteksti vaikuttaa siihen, miten kyseiset käsitteet määritellään (Karvinen 1996, 58). Schönin (1983) lisäksi muun muassa David Kolb (1984) Jack Mezirow (1992; 1995) ja Stephen Brookfield (2017) ovat kehittäneet reflektiivisyyteen ja reflektioon kytkeytyvää ajattelua pedagogian näkökulmasta. Sosiaalityön näkökulmasta asiaa ovat tutkineet muun muassa Jan Fook (1999; 2002) ja Suomessa Synnöve Karvinen-Niinikoski (1993; 1995). Koska reflektiivisyyttä ja reflektiota on tutkittu sosiaalityön näkökulmasta verrattain vähän, hyödynnän tutkielmassani sosiaalityön lähteiden lisäksi pedagogian kontekstissa tehtyjä määrittelyjä.

Oppimisen kontekstissa reflektio on prosessi, jonka ajattelija suhteuttaa kokemuksiinsa saavuttaakseen uuden tason ymmärryksessä (Karvinen 1996, 58). Reflektiivisyys sosiaalityöntekijän vastuullisessa ja toiminnaltaan muuttuvassa ammatissa tarkoittaa muun muassa valmiutta itsensä kehittämiseen ja niiden lähtökohtien tiedostamiseen ja arviointiin, joista käsin ammattia toteuttaa. Reflektioon liittyy aktiivisen ajatustyön lisäksi toimintaan perustuva kokemus, kokemuksesta oppiminen ja oivallus toisin toimimisen mahdollisuudesta. Kysymys on aktiivisesta ajatusprosessista, jossa keskeistä on toimijan kysyvä asenne. (Karvinen 1993, 17, 28.)

Stephen Brookfieldin (2009, 293–294) mukaan lainsäädännön, ammattieettisten ohjeiden ja henkilökohtaisten sitoumusten reunustamassa sosiaalityössä reflektion käyttö on välttämätöntä. Reflektointi auttaa hahmottamaan omien vaikutusmahdollisuuksien rajat ja hyväksymään oman erehtyväisyytensä, joka on välttämätön osa inhimillisyyttä (Brookfield 2009, 293–294; Mezirow 1995, 17) ja sosiaalityöntekijän työtä. Reflektiivisyys tarjoaa ammattilaiselle potentiaalin toimia toisin, kun tiedostaa millaisille lähtökohdille toiminta perustuu ja ovatko kyseiset lähtökohdat niiden arvojen mukaiset, joita hän ammattilaisena edustaa (Tapola-Haapala 2011, 86). Reflektiivisyyteen liittyy kokemuksellisen ja intuitiivisen tiedon yhdistäminen uuteen tietoon (Nurmela 2002, 145–148).

Kyösti Raunio (2004, 123–124) kirjoittaa, että tutkimuskirjallisuudessa implisiittisyys eli oletettu tieto sosiaalityön käytännössä on ongelma, jonka korjaamisessa tietoisesti tuotettu tieto ja tietoinen reflektio toimivat ratkaisijana. Tiedon implisiittisyys ja tietoisesti pohtiva työskentely ovat kuitenkin jännitteisessä suhteessa keskenään. Molemmissa ammattilainen on tiedonmuodostajan roolissa, mutta keskeistä on tiedonmuodostuksen tapa. Tiedon implisiittisyys kytkeytyy vahvasti olettamuksiin, kun taas tietoisessa reflektiossa korostuu eri tiedon osasten yhdistäminen ja ymmärrys omasta asemasta tilanteen tulkit-sijana. (Mt. 123–124.) Voidaan ajatella, että tietoinen reflektio asettuu janan toiseen päähän, jos olettamukset ja ennakkoluulot ovat toisessa päässä. Olettamusten ja ennakkoluulojen vaikutus omaan ajatteluun on kuitenkin huomioitava tietoisessa reflektiossa.

Seibert (1996) liittää reflektion ytimeen tietoisien kokemuksen tarkastelun. Tietoisessa reflektiossa ajattelun siirtäminen kriittisen pohdinnan tasolle tapahtuu tarkoituksenmukaisesti. Raunio (2004, 127) mukaan tietoisien kriittisen reflektion hyödyt nousevat erityisesti tilanteissa, joissa ongelmien moninaisuus aiheuttaa etenemisen esteen. Raunio (2004, 127) mukaan tällaisessa tilanteessa on syytä pysähtyä tietoisesti reflektoimaan taustaoletuksia, havaintoja ja eri näkökulmia, jotta toivottu lopputulos voidaan saavuttaa. Tavoitteen saavuttamisen lisäksi tietoisesti tapahtuva reflektio kartuttaa ammattilaisen tietoperustaa ja asiantuntemusta, ja näin ollen liittyy vahvasti sosiaalityöntekijän ammatilliseen kehitykseen, kuten Synnöve Karvinen-Niinikoski (2005, 20; 1993, 45) kirjoittaa. Myös Jack Mezirow (1992, 251) korostaa tietoisien reflektion merkitystä päätöksenteossa, käytännön toiminnassa ja sen muuttamisessa.

Anni Peura, Minna Kaila ja Arja Helin-Salmivaara (2020, 532–533) käsittelevät ammatillista reflektiota lääkärin osaamisen näkökulmasta, mutta samaa tapaa voidaan hyödyntää myös sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännöissä. Peura ja kumppanit määrittävät tietoiseen reflektioon liittyvän neljä vaihetta, joita ovat rauhoittuminen, fokusointi, ideointi ja uusien mahdollisuuksien kokeilu. Keskeistä on huomioida, että tietoisesti tehty reflektio eroaa siitä purusta, joka tehdään tilanteen jälkeen, vaikka sekin on välttämätöntä (mt, 532–533.) Lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta tietoisessa reflektiossa korostuvat samat vaiheet ja eri näkökulmien monipuolinen tarkastelu. Jos lääkärin työssä tilanteen jälkeinen purku liittyy potilastyön kontekstiin, on lastensuojelun sosiaalityössä täysin vastaavaa toimintaa asiakastyön rajapinnoissa.

Reflektiossa toimija muodostaa kysyvän asenteen (Karvinen 1996, 59) ja esittää itselleen kysymykset ”miten” ja ”miksi” olen havainnut, ajatellut ja tuntenut. Tietoisesti tehty reflektio eroaa arvioinnista ja pohdinnasta, miten suorittaa jokin toiminta loppuun aikaisemmin opitun perusteella. Tietoinen reflektio on pysähtymistä asian äärelle. (Mezirow 1995, 22–23.) Refleктоiva ammattilainen huomioi pohdittavan tapauksen osana kokonaisuutta, jossa tilanteeseen vaikuttavat tekijät ovat suhteessa toisiinsa ja siihen kontekstiin, jossa toimitaan. Ammatillinen reflektio eroaa sosiaalityön perinteisemmistä menetelmistä, joissa on usein ennalta päätetty sopiva lähestymistapa kunkin haasteen tai ongelman luonteeseen sopivaksi. (Fook 2012, 46.) Reflektion avulla pystytään vastaamaan asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin, jolloin vältetään muuttamasta toimintaa tavaksi (Heinonen & Sinko 2013, 130).

Reflektion ja reflektiivisen käytännön käsitteet sekoitetaan usein kriittisen reflektion käsitteeseen, vaikka käsitteet tosiasiaassa eroavat toisistaan. Kriittiseen reflektioon liittyä reflektion tarkasteleminen kriittisen teorian näkökulmasta, jossa huomioidaan yhteiskunnassa vallitsevan ajattelun vaikutus yksilön analyysiin. (Fook & Askeland 2006, 40–45.) Kriittinen reflektio keskittyy laajempiin rakenteisiin ja valtasuhteisiin ja pyrkii kyseenalaistamaan niitä jonkin käytäntöalueen määrittäjänä. Kriittisesti refleктоiva ammattilainen pysyy valppaana sille, kenen etuja tietyt säännöt palvelevat. (Brookfield 2009, 294, 297.)

Kriittisen reflektion käsitteeseen liittyä tieto, valta ja refleksiivisyys, joista erityisesti refleksiivisyyden ymmärtäminen on tärkeää. Kriittisen reflektion yhteydessä refleksiivisyydellä tarkoitetaan sen tosiasian tiedostamista, että henkilökohtaiset roolit, uskomukset ja

kontekstit vaikuttavat siihen, millaista tietoa on saatavilla ja miten sitä tulkitsemme. Refleksiivisyyden avulla kriittinen reflektio voidaan nähdä tapana tutkia henkilökohtaisia lähtökohtia, jotta kehittyminen tiedon tuottajana ja tekijänä on mahdollista. Merkittävää on hahmottaa suurempi kokonaisuus, jossa olemassa olevat valtasuhteet vaikuttavat sosiaalisten kontekstien rakentumiseen. (Fook & Askeland 2006, 40–45.) Refleksiivisyys eroaa reflektiivisyydestä siinä, että refleksiivisyydessä tarkastelu kohdistuu ajattelijaan itseensä, kun reflektiivisyydessä keskitytään enemmän ulkopuolisiin tekijöihin. Käytännössä raja on kuitenkin usein häilyvä. (Archer 2010, 2.)

Näiden määrittelyjen ja useiden lähikäsitteiden myötä päädyn tässä tutkielmassa tietoisien reflektion käsitteeseen, joka toimii yhdessä reflektiivisen käytännön kanssa teoreettisena viitekehyksenä tutkielman aineiston analysoinnissa.

3.2 Reflektiivinen käytäntö tietoisien reflektion tilana

Reflektiivinen käytäntö (reflective approach; reflective practice) on monimutkainen käsite, jonka määrittely kytkeytyy vahvasti siihen kontekstiin, jossa sitä tarkastellaan. Se voidaan nähdä itsenäisenä menetelmänä, mutta myös osana laajempaa lähestymistapaa kuten toimintaperusteista oppimista (White ym. 2006, 19.) Gillian Ruch (2007, 660) kirjoittaa artikkelissaan reflektiivisestä käytännöstä ja sen kehittämisestä yksilöllisten ja sisäisten ominaisuuksien sijaan laajojen kontekstuaalisten olosuhteiden näkökulmasta lastensuojelun sosiaalityön kontekstissa. Ruchin mukaan yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi useilla ulkoisilla ja organisatorisilla ominaisuuksilla ja ympäristöillä on merkitystä reflektiivisen käytännön kehittämisessä. (Mt.) Tästä syystä tarkastelen tutkielmassani reflektiivistä käytäntöä tietoisien reflektion tilana, eli sen mahdollistajana lastensuojelun sosiaalityön käytännössä. Tarkoitan tällä tässä yhteydessä sitä hypoteesia, että ilman tiettyjä käytäntöjä ei yksilön tietoisien reflektion toteuttaminen ole sujuvaa. Selvitän näitä käytäntöjä tutkielman toisen tutkimuskysymyksen avulla, jolla selvitän tietoisien reflektion käyttöä tukevia tekijöitä lastensuojelun sosiaalityössä.

Gillian Ruch (2007, 660) kirjoittaa reflektiivisen käytännön vastaavan siihen tosiasiaan, että sosiaalityö on kompleksinen ja kiistanalainen ammatti ja tieteenala, joka toimii epävarmoissa ja arvaamattomissa konteksteissa. Ken Moffatt (2019, 55) ymmärtää reflektiiv-

visen käytännön sosiaalityössä vastauksena teknisen sosiaalityön dilemmaan, jossa byrokratia, lainsäädäntö ja politiikka vaimentavat asiakkaana olevien yksilöiden äänet. Ruchin (2004, 40) mukaan reflektiivinen käytäntö on reflektiivisten prosessien konkreettinen ilmentymä sosiaalityön ammatillisissa konteksteissa. Reflektiivinen käytäntö toimii välineenä ja toimintakehänä reflektiivisten prosessien tiedon tuottamisessa. Fookin (2007, 27) mukaan reflektiivinen käytäntö on hyödyllinen väline tiedon implisiittisyyden ja eksplisiittisyyden välisen eron tunnistamisessa.

Karvisen (1996, 40) mukaan reflektiivinen käytäntö viittaa ammatillisen tiedon, osaamisen ja kasvun muuttuvaan luonteeseen. Voidaankin ajatella, että sosiaalityö ihmissuhde-työnä ei koskaan ole ennalta arvattavaa, jolloin sen on kyettävä sopeutumaan erilaisiin muuttuviin tilanteisiin. Jan Fookin ja Fiona Gardnerin (2007, 24–26) mukaan reflektiivisen käytännön on tarkoitus tukea ammattilaisia heidän tietoisessa matkassaan kohti reflektioivaa toimijaa, joka tunnistaa teorioiden ja oletusten suhteen käytäntöön. Reflektiivisessä käytännössä korostuu eri tietomuotojen merkitys, mikä tarjoaa mahdollisuuden reflektion käytölle. Malcom Paynen (1997, 17) mukaan reflektiivinen sosiaalityö, jossa sekä asiantuntija että asiakas tuottavat sosiaalityön todellisuutta ja vaikuttavat toisiinsa, on katalyyttistä toimintaa tuottavampaa. Katalyyttisessä toiminnassa sosiaalityöntekijä asemoituu asiantuntijaksi ja asiakas asiantuntemattomaksi (Payne 1997, 17), vaikka todellisuudessa asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija, kuten Heinonen ja Sinko (2013, 121) kirjoittavat. Heidät on syytä ottaa mukaan reflektiiviseen toimintaan niin, että esimerkiksi tietoista reflektiota toteutetaan asiakkaan läsnä ollessa ja hänen kanssaan yhdessä.

Sue White, Jan Fook ja Fiona Gardner (2006, 17) kirjoittavat, että reflektiivistä käytäntöä on haastavaa määritellä ilman kriittisen reflektion käsitettä, sillä niillä on yhtymäkohtia useisiin rinnakkaisiin käsitteisiin kuten kriittinen ajattelu, kriittinen tietoisuus, vapauttava reflektio ja refleksiivisyys. Fookin (2015, 442–443) mukaan kriittinen reflektio ja reflektiivinen käytäntö liittyvät toisiinsa siten, että kriittinen reflektio on osa reflektiivistä käytäntöä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että reflektiivinen käytäntö johtaisi aina kriittisen reflektion käyttöön. Whiten ja kumppaneiden (2006, 17) mukaan ei ole hedelmällistä yrittää löytää yksiselitteisiä määritelmiä reflektiiviseen käytäntöön liittyvien käsitteiden joukolle, mutta on hyvä huomata, että tutkimuskirjallisuudessa käsitteiden määrittely vaikuttaa olevan joustavaa. Kompleksisuutta lisää edelleen se, että konteksti, joista näitä käsit-

teitä määritellään, vaikuttaa määritelmän lopputulemaan. Tässä yhteydessä tarkoitukse-
nani onkin luoda käsitys reflektiivisestä käytännöstä sosiaalityön näkökulmasta ja erityi-
sesti tilana, jossa tietoinen reflektio voi tapahtua. Reflektiivinen käytäntö osana teoreet-
tista viitekehystä toimii linssinä erityisesti tietoista reflektiota tukevien tekijöiden tarkas-
telussa ja selvittämisessä.

Ruch (2007, 667–668) jakaa reflektiivisen käytännön tutkimuksessaan tekniseen ja holis-
tiseen tyyppiin. Teknisessä tyypissä tiimipalavereissa tapauksia pohditaan ”mitä” ja ”mi-
ten” -kysymysten kautta, kun holistisessa tyypissä keskitytään lisäksi löytämään vastaus
kysymykseen ”miksi”. Tekninen tyyppi keskittyy asian ratkaisemiseen sen sijaan, että
syy-seuraussuhteita pyrittäisiin oivaltamaan henkilökohtaista kokemustietoa hyödyntäen.
Holistisessa tyypissä teknisrationaalisten tiedonlähteiden lisäksi merkittävää on koke-
mustieto, joka syntyy henkilökohtaisissa ja ammatillisissa ympäristöissä. Tarkoituksena
on ymmärtää tapausten syvyyttä ja esimerkiksi sekä asiakkaiden että itsensä reaktioita ja
toimintatapoja. Itsetietoisuus nousee holistisessa tyypissä keskeiseksi ja ymmärrys siitä,
että tiedon dynaaminen piirre auttaa vastaamaan käytännön ennakoimattomiin ja ainut-
laatuisiin tilanteisiin. Kokonaisvaltainen ymmärrys kokemusten monimutkaisuudesta ja
tiedon eri muodoista tukevat käytännön kompleksisissa ja arvaamattomissa tilanteissa
(Fook 2007, 26).

Reflektiivisen käytännön kehittäminen yli teknisen tyypin edellyttää ympäristön suunnit-
telua ja organisointia niin, että menettelylliset tavat, ohjeet ja roolit ovat selkeitä tiimin
jäsenille. Organisaation on oltava myönteinen reflektiivisen käytännön kehitykselle, jotta
reflektio yksilö- ja tiimitasolla on tuottavaa. Reflektiivisen käytännön ilmentäminen vaa-
tii turvallista ympäristöä, jossa sosiaalityöntekijät voivat käsitellä niitä aiheita ja tunteita,
joita työssään kohtaavat. Haasteena on eri tietotyyppien välillä tasapainoilu, kun tarkoi-
tuksena on, että ne täydentävät toisiaan sen sijaan että ne kilpailisivat keskenään. Reflek-
tiivisessä käytännössä yksilö, tiimi ja organisaatio muodostavat toisistaan riippuvan suh-
teen. Näistä jokaista tarvitaan, jotta reflektiivinen käytäntö voi turvallisesti toteutua.
(Ruch 2007, 662–663, 667, 670.)

Tiimikäytännöillä ja sovituilla toimintatavoilla on merkitystä tietoisien reflektion käy-
tössä; annetaanko sille tilaa vai keskittyykö tiimi löytämään ratkaisut pohtimatta syitä
niiden taustalla. Tarkoituksenani onkin pohtia, miten tietoisien reflektion käyttöä voidaan
kehittää ja lisätä lastensuojelun sosiaalityössä. Täytyykö työyhteisön tiimikäytäntöjä

muokata vai onko esimerkiksi monialainen yhteistyö sopiva väline tietoisien reflektion käytön vakiinnuttamiseksi ja tueksi.

4 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tavoitteenani on tässä tutkielmassa tuottaa tietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käyttämästä tietoisesta reflektiosta ja siitä, millaiset tekijät tukevat sen käyttöä lastensuojelun sosiaalityössä. Olen muotoillut tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset siten, että niihin vastaamalla täyttäisin osaltani havaitsemaani tutkimuskatvetta. Muodostamani tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat tietoisien reflektion merkityksen ja käytön mahdollisuudet työssään?
2. Mitkä tekijät tukevat tietoista reflektiota lastensuojelun sosiaalityössä?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla selvitän sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tietoiselle reflektiolle annettavista merkityksistä ja tietoisien reflektion käytön mahdollisuuksista lastensuojelutyössä. Toisen tutkimuskysymyksen avulla taas tuotan tietoa siitä, minkä tekijöiden sosiaalityöntekijät ovat kokeneet tukevan tietoisien reflektion käyttöä lastensuojelun sosiaalityössä sekä mitä he kaipaavat tietoisien reflektion käytön tueksi. Olen huomioinut kysymysten asettelussa tavoitteeni saavuttaa monipuolista tietoa sellaisista tietoisien reflektion käyttöä tukevista rakenteista, joita sosiaalityöntekijät toivovat. Kysymysten avoin asettelu antaa myös mahdollisuuden sellaisen tiedon saamiseen, josta en ole osannut asettaa hypoteesia ennakoon. Tietoisien reflektion käytöstä lastensuojelun sosiaalityössä ei ole saatavilla tutkimuskirjallisuutta, minkä vuoksi kaikkia näkökulmia kysymysten asettelussa ennakoon en ole välttämättä osannut huomioida.

Tutkielmani kiinnittyy vahvasti sosiaalityön tutkimuksen perinteisiin ja lastensuojelun sosiaalityön käytännön kontekstiin. Tarkoitukseni on tutkielman avulla tuottaa tietoa lastensuojelun sosiaalityön käytännön kehittämisen näkökulmasta. Rosi Enroos ja Mikko Mäntysaari (2017, 28) kirjoittavat, että sosiaalityön tutkimuksessa on tarkoitus tuottaa tietoa sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja että sosiaalityön tutkimuksella on merkittävä rooli ammattikäytäntöjen muuttumisessa. Tietoisien reflektion tutkiminen sosiaalityöntekijän näkökulmasta liittyy sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen, sillä sen kehittämisen tarkoituksena on auttaa erityisesti kompleksisten asiakastapausten ratkaisussa ja

kumuloituneiden ongelmien ehkäisyssä. Lisäksi tutkielmani paikantuu lastensuojelun sosiaalityön ammattikäytäntöjen muuttamiseen ja kehittämiseen vaikuttavampaan suuntaan. Hanna Ristolainen kirjoittaa sosiaalityön tutkimuksen seuran julkaisussa (2023), että vaikuttavan asiakastyön kehittämisessä yhtenä edellytyksenä on käytettävien toimintamallien ja menetelmien käytön vaikuttavuuden tutkiminen. Tutkielmani pyrkii toimimaan keskustelun avaajana tietoisien reflektion syvällisemmälle tutkimiselle.

4.2 Aineisto

Käytän tutkielmassani valmista aineistoa, joka on kerätty erään hyvinvointialueen hanketyössä. Tutkimusaineisto muodostuu kahdestakymmenestä kolmesta ($n=23$) lastensuojelun sosiaalityöntekijöille toteutettuun kyselyyn saadusta vastauksesta. Tutkielmassani hyödyntämäni kyselyn osat sisälsivät kolme avointa kysymystä ja yhden strukturoidun kysymyksen, jossa vastaaja on voinut valita valmiiksi määritellyistä vastausvaihtoehdoista tietoista reflektiota tukevia tekijöitä. Strukturoidun kysymyksen yhteydessä vastaajalle on lisäksi annettu tila vastata kysymykseen avoimesti, jos vastaaja on esimerkiksi halunnut kuvata tietoista reflektiota tukevia tekijöitä tarkemmin. Kysely lähetettiin hyvinvointialueen hanketyön yhteydessä 113:lle lastensuojelun sosiaalityöntekijälle sähköpostitse ja sen vastaamisaika oli 17.2.–3.3.2025. Vastausprosentti jäi suhteellisen matalaksi (20,4 %), mutta tutkielmani kannalta vastausten määrä oli kuitenkin riittävä.

Kyselylomakkeen ensimmäiseen kysymykseen (ks. Liite 1) vastauksia tuli 19, joista kahteen oli vastattu viivalla. Toiseen kysymykseen vastauksia tuli 18, joista yhteen oli vastattu viivalla. Kolmannen kysymyksen strukturoituun osaan kaikki 23 vastaajat olivat vastanneet. Kyseiseen kysymykseen vastaaja pystyi valitsemaan useamman vastausvaihtoehdon ja valittujen vastausten lukumäärä oli yhteensä 95. Keskimäärin yksi vastaaja oli siis valinnut hieman yli neljä vastausvaihtoehtoa kysymyksestä kolme. Kolmannen kysymyksen avoimeen osaan vastauksia tuli viisi, joista yhteen oli vastattu viivalla. Neljänteen kysymykseen vastauksia tuli kahdeksan, joista yhteen oli vastattu viivalla. En ole koodannut vastaajia tutkielmassa numeroin, sillä aineiston luovuttaja oli muodostanut ennen minulle luovuttamista kyselyn jokaisesta kysymyksestä oman tiedoston, jossa kyseiseen kysymykseen saadut vastaukset on kopioitu kaikista saaduista vastauksista. En siis tutkielman kirjoittajana tiedä, mitkä vastauksista kuuluvat kenellekin vastaajalle. Aineiston kokonaismitta oli 5,5 tekstisivua ja vastausten sisältö oli vaihteleva. Osa vastauksista oli

yhden virkkeen mittaisia, mutta osa taas sisällöllisesti hyvinkin pitkiä ja informatiivisesti rikkaita.

Kyselylomake käyttämäni kysymysten osalta löytyy tutkielman liitteistä (Liite 1). Kyselylomakkeen alussa esitettiin lyhyt määritelmä tietoisesta reflektiosta vastaajan ymmärryksen tueksi. Määritelmä kuuluu:

"Tietoinen reflektio on reflektion muoto, jossa sosiaalityöntekijä pysähtyy jonkin tilanteen tai pulman äärelle tarkoituksenmukaisesti pohtien sitä eri näkökulmista. Tietoisessa reflektiossa punnitaan taustaoletuksia ja havaintoja tavoitteena saavuttaa toivottu lopputulos (Raunio 2004.) Tietoisesti tehty reflektio on merkittävä osa muutosta (Karvinen-Niinikoski 2005), jota lastensuojelutyössä tavoitellaan."

4.3 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi kulkee mukana tutkimusprosessissa sen jokaisessa vaiheessa. Jo suunnittelussa tutkimuskysymysten muotoilu ohjaa tulevaa analyysivaihetta ja niitä merkityksenantoja, joita aineisto tarjoaa. (Alasuutari 2011.) Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä, jota voidaan hyödyntää monenlaisessa tutkimuksessa. Sen avulla voidaan analysoida laadullisen tutkimuksen aineistoa systemaattisesti ja objektiivisuuteen pyrkien. Sisällönanalyysi jaetaan aineistolähtöiseen-, teorialähtöiseen- ja teoriaohjaavaan analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Olen hyödyntänyt tutkielmassani teoriaohjaavaa sisällönanalyysia aineiston analyysissä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa tehdään päättelyä aineiston ja teorian välillä. Aineistosta etsitään tutkimuksen kannalta hyödyllisiä elementtejä niin, että teoria ohjaa taustalla mutta ei kuitenkaan määritä analyysia täysin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.) Teoriaohjaava sisällönanalyysi oli tutkielmaani sopiva menetelmä, sillä en ole käyttänyt tutkielman teoreettisena viitekehystenä tiettyjä jäsennyksiä tietoisesta reflektiosta tai reflektiivisestä käytännöstä. Viitekehys on ohjannut analyysiäni taustalla ja olen hyödyntänyt sitä analyysin edetessä.

Laadulliseen analyysiin kuuluu perinteisesti kaksi vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa aineistosta tehdyt havainnot pelkistetään niin, että huomio kiinnitetään ainoastaan kysymyksenasettelun näkökulmasta relevantteihin asioihin. Tarkoituksena on muodostaa aineistosta hallittava kokonaisuus. Seuraavaksi havaintoja yhdistellään niin, että niiden väliltä etsitään yhteisiä tekijöitä. (Alasuutari 2011.) Tätä vaihetta voidaan kutsua esimerkiksi luokitteluksi, teemoitteluksi tai tyypittelyksi. Luokittelussa aineistosta määritellään luokkia ja niiden määriä lasketaan. Teemoittelussa taas määritellään jokin tai jotkin teemat, joihin liittyviä ilmauksia etsitään aineistosta. Tyypittelyssä aineisto jaetaan tyyppien mukaan esimerkiksi niin, että aineistosta kumpuavien teemojen sisältä etsitään yhteyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Yhdistettyjen havaintojen pohjalta muodostetun havainnon tulee laadullisessa tutkimuksessa päteä jokaiseen raakahavaintoon, jota analyysin alkuvaiheessa on tehty. Tästä syystä raakahavaintojen pelkistäminen mahdollisimman suppeaksi havaintojen joukoksi on turvallisinta. (Alasuutari 2011.)

Alasuutarin jaottelussa (2011) ei huomioida valmisteluvaihetta, josta Satu Elo, Outi Kajula, Anniina Tohmola ja Maria Kääriäinen (2022, 215) kirjoittavat. Heidän mukaansa aineistoon perehtyminen on osa valmisteluvaihetta. Aloitin tutkielmassani aineiston analyysin tutustumalla aineistoon mahdollisimman objektiivisesti ja ennakkoluulotta. Tutustumisen jälkeen esitin aineistolle kysymyksiä tutkimuskysymysten pohjalta. Kysymysten avulla muodostin raakahavaintoja, joiden perusteella muodostin alaluokkia. Lopuksi pohdin muodostamiani alaluokkia siitä näkökulmasta, että mikä niiden välillä on yhteistä. Näin sain muodostettua yläluokat, jotka kokoavat kussakin tulosluvun osiossa muodostamani alaluokat ja raakahavainnoista tehdyt aineistopelkistykset.

Tekemäni luokittelut ovat nähtävissä taulukoista 1, 2, 4 ja 5. Tietoisen reflektion merkityksenannot aineistosta olen analyysissa luokitellut ammatilliseen, asiakkaan ja institutionaaliseen näkökulmaan (luku 5.1). Tietoisen reflektion käytön mahdollisuudet on luokiteltu ajankäytön, työyhteisön merkityksen ja yksilökohtaisten tekijöiden näkökulmiin (luku 5.2). Tietoista reflektiota tukevat tekijät on luokiteltu organisatorisiin ja yksilökohtaisiin tekijöihin (luku 5.3) sekä tietoisen reflektion tueksi toivotut tekijät resurssien ja rakenteiden sekä yhteistyön ja yhteistyökumppaneiden mukaisesti (luku 5.4).

Analyysin toisessa vaiheessa keskitytään aineistosta kumpuavien tulosten tulkintaan, jota voidaan kutsua arvoituksen ratkaisemiseksi. Tässä vaiheessa tehdään merkitystulkintaa

aiemmin muodostetusta havaintojoukosta kumpuavien vihjeiden ja johtolankojen perusteella. Näitä havaintoja tulkittaessa viitataan tutkimuskirjallisuuteen ja tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. (Alasuutari 2011.) Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä tutkijan ajattelussa vaihtelevat sisällöstä lähtevä tulkinta ja teoreettinen viitekehys. Näitä yhdistellään, jolloin lopputuloksena voi olla jotain luovaa. Raportointiosuudessa teoriaohjaavan ja teorialähtöisen analyysin välillä ei näyttäydy merkittävää eroa, vaan erot nousevat viitekehyksen määrittelyssä ja aineiston keräämisessä, jotka teorialähtöisessä viitekehyksessä ovat rajatumpia verrattuna teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011.)

Tieteellinen tutkimus ei koskaan saavuta absoluuttista totuutta. Mitä enemmän vihjeitä ja johtolankoja arvoituksen ratkaisemisvaiheessa havaintojoukosta löytyy, sitä luotettavampana tutkimuksen tuloksia voidaan kuitenkin pitää. (Alasuutari 2011.) Laadullisessa tutkimuksessa ei ole löydettävissä sellaista metodia, joka takaisi tulosten viisauden, vaan analyysin viisaus on kirjoittajan ja tutkijan itsensä tuotettavissa (Tuomi & Sarajärvi 2018). Laadullisen tutkimuksen tekeminen vaatii kirjoittajalta luovuutta ja ennen kaikkea valintojen tekemistä, sillä mahdollisuudet laadullisen tutkimuksen tekemisessä ovat rajattomat.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkimuksen luotettavuus

Sosiaalityön tutkimuksessa ihminen on usein tutkimuksen keskiössä, jolloin tutkimuksen eettisten ulottuvuuksien tarkastelu muodostuu erityisen tärkeäksi vaiheeksi. Vaikka olen tässä tutkielmassa lähestynyt valitsemaani aihetta sosiaalityöntekijän näkökulmasta, liittyy aihe lastensuojelun sosiaalityöhön, jonka tutkiminen vaatii hyvät perustelut. Pelkkä mielenkiinto lastensuojelutyöhön ja sen ilmiöihin ei eettisestä näkökulmasta ole riittävä peruste lastensuojeluun kytkeytyvien tutkimusaiheiden valinnalle.

Tutkimuseettisestä näkökulmasta on tärkeää, että lukijalle avautuu tutkijan suhde tutkimuksessa tarkasteltavaan ilmiöön ja valittuun kontekstiin (Hurtig 2013, 92). Oma kiinnostukseni lastensuojelun aiheisiin nousee kokemuksistani lastensuojelutyön käytännöstä. Kokemus lastensuojelutyön käytännöstä on avannut ymmärrystäni lastensuojelussa esiintyvien ilmiöiden moninaisuudesta ja sosiaalityöntekijän työn haasteellisuudesta. Vaikka mielenkiinto lastensuojelutyöhön on ohjannut minua aiheen valinnassa,

koen, että lopullista päätöstä ohjasi haluni tarkastella keinoja, joilla lastensuojelutyötä voitaisiin kehittää. Näen, että tietoisella reflektiolla voi olla keskeinen rooli monimutkaisten tilanteiden jäsentämisessä ja tunnistamisessa.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 14–15) mukaan opinnäytetyön tekijä on itse vastuussa työnsä eettisyydestä, minkä vuoksi olen toteuttanut tutkielmassani eettistä ennakkoarviointia ennen tutkielman kirjoittamista ja aineistonkeruun suunnittelua. Olen arvioinut osana ennakkoarviointia tutkimuksen hyötyjä ja haittoja, kuten tutkimuksen eettisiin perusperiaatteisiin kuuluu (Hakala 2024). Tehdessäni tutkielmaani liittyviä valintoja, olen arvioinut tietoiseen reflektioon kytkeytyvälle tutkimukselle olevan tarvetta sen vähäisyyden vuoksi. Olen myös arvioinut, että tutkielmani tuloksista on enemmän hyötyä kuin haittaa sekä lastensuojelutyötä tekeville sosiaalityöntekijöille, että lastensuojelun asiakaslapsille.

Tutkimuksen eettisyys kietoutuu myös tutkimuksen luotettavuuteen ja sen arviointiin (Tuomi & Sarajärvi 2018). Olen noudattanut tutkielman teossa hyvän tieteellisen käytännön periaatteita, joita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Olen toteuttanut tutkielman suunnittelun ja menetelmien valinnan mahdollisimman laadukkaasti, ja raportoinut analyysin vaiheista avoimesti ja puolueettomasti yksityiskohtia salaamatta. Olen osoittanut tutkielman vaiheissa alusta loppuun saakka arvostusta tieteellisen toiminnan osapuolia kohtaan ja kannan vastuun tutkielman tuloksista ja niiden vaikutuksista (TENK 2023, 11–14.) Tutkielman kirjoittajana tiedostan vastuuni tutkielman teossa ja eettisissä ulottuvuuksissa, jotka kytkeytyvät sekä hyvään tieteelliseen toimintaan että sosiaalityön arvoperustaan, jota määritellään muun muassa Talentian Ammattieettisissä ohjeissa (Talentia, Ammattietiikka).

Tieteen etiikkaan sisältyy kysymys siitä, millaista on hyvä tutkimus. Tieteen etiikkaan kytkeytyy myös pohdinta tutkimusaiheiden valinnasta ja siitä, mitä tutkimusaiheita pidetään yleisesti tärkeänä. (Haaparanta 2016.) Tieteen etiikalla on yhtymäpintoja sosiaalityön ammattietiikkaan, joka nojautuu ihmisarvoihin, ihmisoikeuksiin ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen (Talentia, Ammattietiikka). Eettiset periaatteet sosiaalityössä ovat kyseisen ammattikunnan ilmaus siitä, mihin lähtökohtiin sosiaalityön ammatillisen toiminnan tulisi perustua (Raunio 2009). Sosiaalityön ammattieettiset periaatteet ohjaavat sosiaalityön tutkijaa valitsemaan sellaisia tutkimusaiheita, jotka lisäävät hyvinvointia ja oikeudenmukaisuutta. Usein sosiaalityön tutkimuksen kohteena on ihmisiä, jotka ovat

jollain tavalla haavoittuvassa asemassa. Myös sosiaalityöntekijän näkökulmasta tehtävä tutkimus on kuitenkin tärkeää, sillä sosiaalityöntekijä on se, joka haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen kohtaa.

Tutkielman eettisyyteen liittyen tutkijan on huolehdittava myös tietoturvasta ja tietosuojasta. Olen säilyttänyt tutkielman teossa käyttämäni aineistoa tietoturvallisesti tietokoneella, jonka olen suojannut henkilökohtaisella salasanalla ja jossa on asianmukainen tietoturva. Tämän lisäksi olen suojannut aineiston erillisellä salasanalla. Tutkielman valmistuttua olen tuhonnut aineiston tietoturvallisesti päällekirjoittamalla. Kyseessä ei ole erityisiä henkilötietoja sisältävä aineisto ja kysely on toteutettu anonymisti, jolloin yllä kuvattu aineiston hävittämis- ja säilyttämistapa on riittävä. Olen raportoinut tutkielman tulokset eettisesti kestäväällä tavalla ja siten, etteivät yksittäiset henkilöt ole aineiston analyysissä tunnistettavissa. Vastaajien anonymiteettia vahvistaa tutkielman raportoinnissa hyödynnettävien aineistositaattien näkökulmasta myös se, ettei vastaajia ole koodattu. Olen korjannut sitaateista kirjoitusvirheitä niiden luettavuuden helpottamiseksi, mutta sisältö on pysynyt alkuperäisenä.

Olen huomioinut tutkimuseettiset kysymykset tutkielman teon jokaisessa vaiheessa. Lähestyn tutkielmassani tietoista reflektiota lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta tarkoitukseni tuottaa hyödyllistä tietoa tietoisien reflektion käytäntöjen kehittämistä varten. Vaikka lähestyn aihetta sosiaalityöntekijän näkökulmasta, voivat lastensuojelun asiakasryhmät kuitenkin välillisesti hyötyä tutkielmani tuloksista. Tietoisien reflektion vahvistaminen parhaimmillaan tekee asiakastyötä vaikuttavammaksi ja ehkäisee kompleksisten asiakastilanteiden syntyä ja etenemistä.

5 Tietoinen reflektio lastensuojelun käytännössä

5.1 Tietoisien reflektion ulottuvuudet

Seuraavissa alaluvuissa (5.1 ja 5.2) vastaan tutkielman ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, joka kuuluu seuraavasti: ”Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat tietoisien reflektion merkityksen ja käytön mahdollisuudet työssään?” Vastauksia tähän tutkimuskysymykseen olen etsinyt erityisesti niistä aineiston osista, joilla kyselyssä kerättiin tietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tietoisien reflektion käytöstä ja käyttöön vaikuttavista tekijöistä.

Tässä ensimmäisessä alaluvussa olen luokitellut aineiston sisältämiä tietoiselle reflektiolle annettuja merkityksiä raakahavaintojen perusteella kolmeen alaluokkaan (taulukko 1). Taulukossa oikeassa laidassa yläluokka ”Tietoisien reflektion ulottuvuudet lastensuojelun sosiaalityössä” kokoaa ne havainnot, joita olen tehnyt aineistosta tietoisien reflektion merkityksenantoja etsiessäni. Löytämäni merkityksenannot olen jaotellut ammatillisen näkökulman, asiakkaan näkökulman ja institutionaalisen näkökulman mukaisesti alaluokkiin taulukkoon keskelle. Vasemmalla taulukossa on jokaisesta alaluokasta aineistosta pelkistettyjä havaintoja.

Taulukko 1 Tietoisien reflektion ulottuvuudet lastensuojelun sosiaalityössä

-suhtautuminen työntekijäkohtaista -päättösten perustelevinen -näkökulman perustelevinen -näkökulman avautuminen -heränneiden kysymysten perustelevinen -lähtökohtien tiedostaminen tilanteen tulkitsijana	Tietoisien reflektion merkitys ammatillisesta näkökulmasta	Tietoisien reflektion ulottuvuudet lastensuojelun sosiaalityössä
-rohkaistuminen tiedon tuottajana	Tietoisien reflektion merkitys asiakkaan näkökulmasta	

-näkökulmien avautuminen -päätösten ymmärtäminen -sosiaalityöntekijän näkökulman ymmärtäminen		
-työn kohdentaminen -sijoitusten ehkäiseminen -sosiaalityön ydintehtävän vahvistuminen	Tietoisien reflektion institutionaalinen merkitys	

Taulukosta 1 ilmenee, että aineistosta on löydettävissä eniten pelkistyksiä tietoisien reflektion merkityksille sosiaalityöntekijän ammatilliseen näkökulmaan liittyen. Vaikka ammatillisesta näkökulmasta pelkistyksiä on useampia verrattuna asiakasnäkökulmaan, se ei kuitenkaan tarkoita, että tietoisien reflektion merkitys olisi sosiaalityöntekijälle asiakasta suurempi. Lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi tai nuori asemoituu tilanteeseen yksityishenkilönä ja kyse on hänen ainutkertaisesta elämästään ja oikeuksistaan. Sosiaalityöntekijä taas asemoituu tilanteeseen ammattilaisena. Kyse on yksityisen ja ammatillisen välisestä suhteesta, jossa tietoisesti asian äärelle pysähtyminen (Mezirow 1995, 22–23) liittyy laadukkaasti toteutettuun asiakastyöhön. Tietoisien reflektion institutionaalinen merkitys kytkeytyy aineistossa puolestaan lastensuojelutyön vaikuttavuuteen ja ydintehtävän vahvistumiseen, jossa herkkyys lapsikeskeiselle työskentelylle on keskeistä (Jaakkola 2020, 45–47). Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin aineistosta tunnistamani tietoisien reflektion ammatillista, asiakkaan ja institutionaalista näkökulmaa lastensuojelun sosiaalityössä.

Useissa aineisto-otteissa kuvataan tietoisien reflektion avaavan uusia näkökulmia sosiaalityöntekijän ammatillisessa ajattelussa.

”-- on tärkeää, että sosiaalityöntekijänä on valmis kuulemaan asiakkaan näkemystä ja myös toisten ammattilaisten sekä omien näkemysten muuttaminen on myös mahdollista ja tärkeää reflektiossa. --”

Raunion (2004, 123–124) mukaan tietoinen reflektio vastaa sosiaalityössä implisiittisyyden haasteeseen, jossa tiedonmuodostus kytkeytyy olettamuksiin. Tietoisessa reflektiossa

tunnustetaan eri tiedontuottajien merkitys tiedonmuodostuksessa sekä oma asema tiedon tulkitsejana, kuten yllä olevassa aineisto-otteessa ilmenee. Vastaajan mukaan muiden näkökulmien huomiointi vaatii sosiaalityöntekijältä valmiuksia, jotta tiedon muodostuksessa ei jumiuduta olettamuksiin vaan annetaan mahdollisuus oman näkemyksen muuttamiseen. Näkökulmien avaamisen lisäksi aineistosta nousee pohdintaa, jonka mukaan yhdessä toteutettu tietoinen reflektio auttaa sosiaalityöntekijää havaitsemaan oman ajattelunsa lähtökohtia ja sitä, miksi hän tulkitsee kulloinkin kyseessä olevaa tilannetta tietyllä tavalla.

”-- meidän tiimissä reflektoidaan yhdessä. -- Monesti työkaverit huomaavat asioita, joita en itse ole tullut ajatelleeksi.”

Kollegoiden tuki tietoisessa reflektiossa on tuottavaa, mutta myös asiakkaan ääni on kuultava ja huomioitava tiedonmuodostuksessa. Heinonen ja Sinko (2013, 121) toteavatkin asiakkaalla itsellään olevan paras asiantuntemus omasta elämästään. Tämä liittyy reflektiiviseen käytäntöön, jossa asiakas ja asiantuntija yhdessä tuottavat sosiaalityön todellisuutta (Payne 1997, 17). Toisaalta sosiaalityöntekijän avautuessa uusille näkökulmille, hyötyy siitä ensisijaisesti asiakas. Uusille näkökulmille avautuminen merkitsee sitä, että sosiaalityöntekijä ei ennalta päättää tilanteeseen sopivaa ratkaisua, vaan avoimuus uusille mahdollisuuksille säilyy työskentelyn eri vaiheissa. Toisaalta sosiaalityöntekijän on tarvittaessa luotettava omaan kykyynsä arvioida ja tehdä päätöksiä joskus myös tilanteissa, joissa tietoa on saatavilla rajallisesti, kuten Munro (2007, 46–47) toteaa. Seuraavissa aineisto-otteissa vastaajat pohtivat tietoisesta reflektion merkitystä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän näkökulmista, joiden voidaan nähdä täydentävän toisiaan.

”--Yritän saada asiakkaat ja muut tapaamisissa mukana olevat yhteiseen reflektointiin, jotta kaikkien näkemykset eri tilanteissa tulisi esille. Reflektoidessa ääneen omia ajatuksia yritän myös tuoda esille sitä, mihin esimerkiksi tekemäni ratkaisut perustuvat tai minkälaiset asiat tilanteessa minua mietittävät. Olen huomannut, että varsinkin asiakkaiden kanssa pohtiva asenne rohkaisee myös asiakkaita tuomaan mietteitään esille. Etenkin sijoituksen tarvetta arvioitaessa yritän järjestää aikaa reflektointiin ja kyselen lapselta ja vanhemmilta monenlaisia asioita, että saisin tilanteesta paremman ymmärryksen.”

”--Sosiaalityöntekijän pitää pystyä kertomaan esimerkiksi perustelut lapselle ja vanhemmalle ymmärrettävällä tavalla ja siksi tietoisuus siitä, miksi on jotain tekemässä tai miksi näin ajattelee on tärkeää--”

Näissä aineisto-otteessa kiteytyy se, mikä tietoisien reflektion merkitys lastensuojelun sosiaalityössä parhaimmillaan on. Tietoinen reflektointi erityisesti asiakastilanteessa rohkaisee asiakasta ja ympäröivää verkostoa tuomaan mielipiteensä esille ja auttaa sosiaalityöntekijää perustelemaan ratkaisunsa, mikä taas lisää asiakkaan ymmärrystä tilanteesta. Asiakkaan rohkaistuminen tiedon tuottajana ja ymmärryksen lisääntyminen päätöksenteossa liittyvät tietoisien reflektion ulottuvuuksissa asiakasnäkökulmaan ja sosiaalityöntekijän perustelujen helpottumiseen ammatilliseen näkökulmaan (ks. Taulukko 1). Yllä olevista aineisto-otteista ensimmäisessä sosiaalityöntekijä kertoo, että etenkin sijoituksen tarvetta arvioitaessa yrittää hän järjestää aikaa reflektoinnille. Juuri näissä tilanteissa Rautio (2004, 127) kirjoittaa tietoisien reflektion hyötyjen nousevan merkittävimmin esille. Sijoituksen arvioinnin tilanteet ovat usein lastensuojelun kompleksisia tilanteita, joita olen tarkemmin kuvannut tutkielman luvussa 2.3. Tällaiset tilanteet kytkeytyvät usein pohdintaan, jossa on päätettävä etenemisen suunta epäselvässä tilanteessa (Pösö 2010, 326). Arviointityössä yhdistellään tiedon murusia tavoitteena kokonaiskuvan muodostaminen tilanteesta, mikä on usein haastavaa jo itsessään (Gambrill 2005, 102; Jaakola 2020, 58).

Arviointityöhön liittyy myös näkökulma sosiaalityön vahvistumisesta psykososiaalisena työnä, jonka perusajatuksena on työn kohdentuminen (Arajärvi 2025, 108) sekä yksilön ja ympäristön välisen suhteen sisäistäminen kokonaisvaltaisessa työskentelyssä (Kuusisto & Ranta 2020, 112–133). Reflektoiva ammattilainen tarkastelee kokonaisuutta suhteuttaen sitä kontekstiin ja tilanteeseen vaikuttaviin tekijöihin (Fook 2012, 45). Sosiaalityön vahvistuminen liittyy tietoisien reflektion institutionaaliseen merkitykseen, kuten aineisto osoittaa.

”-- Sosiaalityön vahvistuminen ylipäättään, ettei aina tarvita palveluita, vaan sosiaalityöntekijän tekemä työ yhdessä lapsen ja perheen sekä verkostojen kanssa on tärkeää. ”

Yllä olevassa sitaatissa vastaaja haluaa erottaa sosiaalityön ydintehtävän palveluiden tarjoamisesta. Tietoisella reflektiolla on mahdollisuus muodostua välineeksi tilanteen ratkaisussa. Se voi auttaa ongelmien juurisyiden havaitsemisessa ja muodostaa väylän sosiaalityöntekijälle lapsen ja perheen rinnallakulkijana. Rooli empaattisena ja ymmärtävänä kumppanina kulkee hyvässä lastensuojelutyössä rinnakkain viranomaisroolin kanssa (Munro 2008), mutta se voi olla myös itsessään riittävää, jolloin päätöksentekotyöltä voidaan välttyä. Suhdeperustaisen työn merkityksen voidaan nähdä korostuvan erityisesti sijoitetun lapsen elämässä (Heino ym. 2013), mutta myös avohuollon työskentelyssä suhdeperustaisuuden rooli ennaltaehkäisyn näkökulmasta voi olla merkittävää.

Institutionaaliseen merkitykseen viittaa myös seuraava aineisto-ote, jossa vastaaja pohtii työn kohdentamisen merkitystä sijoitusten ehkäisijänä ja taloudellisten kustannusten rajaajana. Olen poiminut tämän aineisto-otteen kysymykseen ”Millaista tukea toivoisit tietoisesta reflektiosta vahvistumiseksi työssäsi?” annetuista vastauksista. Olen nostanut sitaatin myös tutkielman luvussa 5.4., jossa tarkastelen sitä tietoista reflektiota tukevien tekijöiden näkökulmasta.

”--oikealla ja oikea-aikaisella työn kohdentamisella on mahdollisuus vähentää myös taloudellisia kustannuksia / sijoituksia. --”

Lastensuojelun perhe- ja laitoshoidon kustannukset ovat tasaisesti kasvaneet vuosien 2012 ja 2022 välillä yli miljardiin euroon vuosittain (Paju ym. 2025, 11). Sijoittamisen tiedetään olevan kallista, jolloin sen ehkäisemiseen käytetty aika ja varat ovat tuottoisia erityisesti lapsen elämänpolun mutta myös yhteiskunnan taloudellisen näkökulman kannalta. Tietoiseen reflektioon suhtautuminen vaikuttaa kuitenkin ammatillisesta näkökulmasta olevan yksilöllistä ja vaihtelevan työntekijöiden välillä, mikä näkyy erityisesti seuraavissa aineisto-otteissa mutta myös muiden vastausten sisällöissä.

”-- työntekijät suhtautuvat eri tavoin reflektion tarpeellisuuteen --”

”—työntekijöiden näkemys reflektion tarpeesta”

Erilaiset suhtautumistavat tietoisesta reflektion käytölle kielivät mahdollisesti yhteisten toimintatapojen ja tiedon puutteesta. Tietoisesta reflektiosta vahvistamiseksi tarvitaan työ-

kentelyä ja tiedon lisäämistä, jotta tietoisien reflektion merkitys tunnettaisiin laaja-alaisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Jokainen lastensuojelun tilanne on erilainen, mikä vaatii tilanteen äärelle pysähtymistä ja yksilöllisen ratkaisun etsimistä. Munron (2007, 17) mukaan lapsi ei ole lastensuojelussa toiminnan kohde, minkä voi tulkitä siten, että työskentely nimenomaan lapsen kanssa on tärkeää. Lapsen ottaminen mukaan tietoiseen reflektioon ja tilanteen pohdintaan edistävät lapsen osallisuutta ja vahvistavat lapsen oikeuksien toteutumista.

5.2 Tietoisien reflektion käytön mahdollisuudet

Tarkastelen tässä aluvuussa tietoisien reflektion mahdollistavia ja rajoittavia tekijöitä lastensuojelun sosiaalityössä sosiaalityöntekijöiden kokemana. Myös tässä luvussa vastaan tutkielman ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jonka avulla selvitän tietoisien reflektion merkityksiä ja käytön mahdollisuuksia lastensuojelun sosiaalityössä. Taulukossa 2 olen luokitellut havainnot aineistosta muodostaen yläluokaksi oikeaan laitaan ”Tietoisien reflektion mahdollistavat ja rajoittavat tekijät lastensuojelun sosiaalityössä”. Olen kyselyn ensimmäisen ja toisen kysymyksen vastauksista tekemiäni raakahavaintojen perusteella muodostanut taulukkoon kolme alaluokkaa, joista ensimmäinen kytkeytyy aikaan, toinen työyhteisön tukeen ja kolmas yksilökohtaisiin tekijöihin. Vasemmalle taulukkoon olen koonnut aineistopelkistystyksiä jokaisesta muodostamastani alaluokasta.

Taulukko 2 Tietoisien reflektion mahdollistavat ja rajoittavat tekijät lastensuojelun sosiaalityössä

-rajallinen aika -kiire -asiakasmäärät -suunnitelmallisuus	Tietoiseen reflektioon käytettävissä oleva aika	Tietoisien reflektion mahdollistavat ja rajoittavat tekijät lastensuojelun sosiaalityössä
-vakituinen työparityöskentely -refleктоivat kollegat -viikottainen tiimikokous -monialainen työskentely	Työyhteisön tuki tietoisien reflektion käytön mahdollistajana	
-ymmärrys ja osaaminen -elämäkokemus	Tietoisien reflektion käyttöön vaikuttavat yksilökohtaiset tekijät	

-ammattillinen kokemus		
-voimavarat		

Tutkielman aineistossa useimmiten tietoisien reflektion käyttöön vaikuttavana tekijänä esiin nousee ajankäyttö ja erityisesti sen rajallisuus lastensuojelutyön arjessa. Vastaajat ovat kokeneet kiireen ja asiakasmäärien vaikuttavan rajaavasti mahdollisuuksiinsa pysähtyä tietoisesti asian äärelle refleктоimaan kulloinkin kyseessä olevaa tapausta. Reflektio kuuluu oleellisesti sosiaalityöntekijän työhön, mutta tietoiseen reflektioon liittyy tarkoituksenmukainen ja suunniteltu asian äärelle pysähtyminen Seibertin (1996) mukaan. Seibertin näkökulma viittaa siihen, että tietoista reflektiota ei voi tehdä vahingossa ja siksi aineistosta nouseva havainto ajan puutteesta tietoisien reflektion äärelle pysähtymisessä on erityisen merkittävä.

”Aika ja resurssit ovat suurin tekijä, aina on muuta tekemistä jonossa, jota täytyisi tehdä.”

”Reflektion mahdollisuuksiin vaikuttaa sekä oma että toisten työntekijöiden aikataulu, onko aikaa riittävästi --”

Yllä olevissa aineisto-otteissa korostuvat työtehtävien määrä ja omien aikataulujen lisäksi myös kollegoiden aikataulut tietoisien reflektion käytön mahdollisuuksiin vaikuttavina tekijöinä.

Monien taulukossa vasemmalle listaamieni aineistopelkistyksien välillä on yhteyksiä sekä alaluokittain että niiden ulkopuolelle. Esimerkiksi, kuten yllä olevista aineisto-otteista jälkimmäisessä todetaan, reflektion mahdollisuuksiin vaikuttaa oman aikataulun lisäksi kollegoiden aikataulu. Tästä voidaan tehdä tulkinta siitä, että kirjoittaja liittyy tietoiseen reflektioon kollegiaalisen tuen, joka asemoituu taulukossa alaluokkaan ”työyhteisön tuki”. Aikataulu taas asemoituu alaluokkaan ”käytettävissä oleva aika”. Yllä olevista aineisto-otteista ensimmäinen taas antaa ymmärtää, että esimerkiksi asiakasmäärä, rajallinen aika ja kiire alaluokasta ”käytettävissä oleva aika” liittyvät kaikki toisiinsa. Toisaalta vastaajat ovat kirjoittaneet ajankäytöstä myös suunnitelmallisuuden näkökulmasta.

”Riittävä aika työlle, Hyvä hetki ajattelulle --”

”-- Tällöin saattaa työparin tai toisen ammattilaisen kanssa oikein varata ajan, jossa asiaa pohditaan ja tarkastellaan yhdessä. --”

Yllä olevista aineisto-otteista ensimmäisessä todetaan tietoista reflektiota tapahtuvan, kun sille on hyvä hetki. Hämärän peittoon kuitenkin jää, millainen kirjoittajan mielestä on hyvä hetki. Hyvä hetki voi liittyä esimerkiksi suunnitelmallisuuteen ja ajan varaamiseen tietoiselle reflektiolle, kuten aineisto-otteista jälkimmäisestä on tulkittavissa.

Peura ja kumppanit (2020, 532–533) liittävät lääkärintyön näkökulmasta tietoiseen reflektioon neljä vaihetta, joita ovat rauhoittuminen, fokusointi, ideointi ja uusien mahdollisuuksien kokeilu. Rauhoittuminen ja fokusointi viittaavat Seibertinkin (1996) määrittämään asian äärelle pysähtymiseen, ideointi tapauksen ymmärtämiseen osana kokonaisuutta (Fook 2012, 46), jossa pohditaan taustaoletuksia, havaintoja ja eri näkökulmia (Raunio 2004, 127). Rauhoittuminen, fokusointi ja ideointi voivat kaikki liittyä tietoisien reflektion suunnitteluun ja ajan varaamiseen työparin ja asiakkaan kanssa. Uusien näkökulmien kokeilu (Peura ym. 2020, 532–533) tietoisien reflektion vaiheena voi liittyä sellaiseen päätelmään, jota ei ole ennalta osattu arvella. Tietoinen reflektio eroaa perinteisemmistä sosiaalityön menetelmistä, joissa usein ennalta valitaan jokin lähestymistapa tilanteen ratkaisemiseksi (Fook 2012, 46).

”Kun aikaa jää riittävästi muilta pakollisilta työtehtäviltä, niin reflektointia tapahtuu ”automaattisesti” enemmän. Eli on aikaa pohtia enemmän eri asiakkaiden ilmiöitä.”

Tässä aineisto-otteessa kirjoittajan mukaan ajankäytön mahdollisuudet tietoisien reflektion käytölle vaihtelevat. Muut ”pakolliset” työtehtävät asetetaan ensisijaisiksi ja asiakkaiden ja ilmiöiden äärelle pysähdytään tietoisesti ajan niin salliessa. Aineistosta nousee myös pohdintaa siitä, että aika tietoiselle reflektiolle on otettava kiireestä huolimatta ja sen äärelle on maltettava pysähtyä. Seuraavassa aineisto-otteessa nostetaan esiin kiinnostava näkökulma, jonka mukaan erityisesti juuri kiireessä tila tietoiselle reflektiolle on itse muodostettava:

”Kiire haastaa joskus pysähtymistä, mutta toisaalta pysähtyminen juuri kiireen keskellä on välttämätöntä. Yhdessä reflektointia helpottaa, jos tapaamisessa on muitakin, jotka miettivät tilannetta pohtien miettimättä ensimmäisenä oikeaa palvelua. Usein yhteistyökumppanit vaativat eri palveluita (esim. pyytävät lapsen sijoitusta), mutta ei ole aikaa pohtia tilannetta tarkemmin yhdessä. Tämä vaikuttaa siihen, että emme pääse yhdessä refleктоimaan, mistä tilanteesta ehkä on kyse tai mitä oikeasti olisi hyvä tehdä. Tiimeissä yhteiseen reflektointiin vaikuttaa se, että joskus vain osa tiimin jäsenistä on äänessä ja muut eivät saa puheenvuoroa.”

Yllä olevassa aineisto-otteesta ilmenevät kaikki taulukkoon kaksi määrittelemistäni alaluokista. Tietoisien reflektion käytön mahdollisuuksiin vaikuttavat vastaajan mukaan kiire, monialainen yhteistyö ja yhteinen tavoite, jossa ei ensiksi pohdita oikeaa palvelua. Vastaaja viittaa tiimeillä tiimikokouksiin, joihin usein lastensuojelutyössä kokoonnutaan säännöllisesti pohtimaan asiakasasioita. Tiimikokouksissa tietoiseen reflektioon vaikuttavat ryhmän jäsenten väliset dynamiikat ja mahdollisuudet puheenvuoroihin.

Tiimikokous voi olla hyvä väylä tietoisien reflektion käytölle, mutta se voi myös rajoittaa reflektion toteutumista, jos puheenvuorot eivät jakaannu tasaisesti. Ruch (2007, 662–663, 667, 670) määrittää reflektiivisen käytännön holistisessa tyypissä ympäristön suunnittelun ja organisoinnin olevan merkittävää siten, että menettelylliset tavat, ohjeet ja roolit ovat selkeitä kaikille tiimin jäsenille. Heino ja Sinko (2013, 129) kirjoittavat toimivan tiimirakenteen olevan systeemisen työskentelyn edellytys. Aaltion ja Isokuortin (2019, 15–16) mukaan systeeminen viikkokokous on säännöllisesti kokoontuva kokous, jossa usein eri ammattilaisista koostuva tiimi kokoontuu käsittelemään ennalta sovittuja asiakasasioita. Tähän viitaten lastensuojelun viikkokokouksien rakenteita voitaisiin muotoilla sellaisiksi, jossa jokainen osallistuja saa puheenvuoron ja pääsee ilmaisemaan omia näkemyksiään. Näin voitaisiin välttyä yksilöllisten tekijöiden vaikuttavan reflektion käyttöön rajoittavasti. Yhteisten toimintatapojen merkitys tietoisien reflektion vahvistamisessa nousee myöhemmissä alaluvuissa tarkemmin.

Edellisessä aineisto-otteesta vastaaja avaa myös reflektoinnin merkitystä verkostotapaamisissa. Yhtäältä vastaajan mukaan yhteistyökumppanien läsnäolo auttaa asian äärelle pysähtymisessä, mutta toisaalta ajan rajallisuus voi muodostua syvemmälle pohdinnalle esteeksi. Yhteistyökumppanien kanssa reflektointiin vaikuttaa myös yhteistyön rakenne

ja se, onko se rinnakkain tapahtuvaa moniammatillista yhteistyötä vai intensiivistä moniammatillista yhteistyötä, kuten Alin ja kumppanit (2024) jaottelevat. Hyvän yhteistyön rakentaminen niin, että asiakkaan tarpeet tulevat parhaalla tavalla vastatuksi, vaatii ammattilaisten välillä reflektointia ja joustavuutta, kuten Bronstein (2003) asian ilmaisee. Vastaaja kirjoittaa yhteistyökumppaneiden vaativan usein esimerkiksi lapsen sijoitusta tai muita palveluita, jotta voidaan kutsua 'palvelutilauksiksi', kuten Alinin ja kumppanit (2024) määrittävät. Tällöin yhteinen tavoite ei ole tilanteessa selkeä, mikä voi vaikuttaa tietoisien reflektion käytön mahdollisuuteen negatiivisesti.

Työyhteisön tuki näyttää aineiston perusteella vaikuttavan tietoisien reflektion käytön mahdollisuuksiin lastensuojelun sosiaalityössä. Esimerkiksi seuraavassa aineisto-otteesta vastaaja kertoo työparityöskentelyn vaikuttavan reflektoinnin mahdollisuuksiin.

”Reflektoinnin mahdollisuuksiin vaikuttaa -- työparityöskentelyn mahdollisuudet. Työparin puuttuminen vaikuttaa merkittävästi siihen, ettei ole mahdollisuutta hyödyntää reflektointia riittävästi, välillä yksin tapahtuva reflektointi ei etene/työparin näkökulmat olisivat merkityksellisiä. --”

Vakituisen työparityöskentelyn puuttumisen voidaan nähdä liittyvän työn määrään, ajankäytöllisiin haasteisiin ja suunnitelmallisuuteen. Taulukossa 2 ensimmäinen alaluokka ”Tietoiseen reflektioon käytettävissä oleva aika” kokoa nämä tietoisien reflektion käytön mahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät, vaikka työparityöskentely itsessään kytkeytyy taulukossa 2 alaluokkaan ”Työyhteisön tuki tietoisien reflektion käytön mahdollistajana”. Yllä olevasta aineisto-otteesta voidaan tehdä tulkintaa, että työparin ollessa käytettävissä, on reflektion käyttö hedelmällisempää. Kollegan ammattitaito ja kokemus viittaavat taulukon 2 kolmanteen alaluokkaan, jossa avataan yksilökohtaisia tekijöitä tietoisien reflektion käytön mahdollistajana. Kollegoiden merkitys korostuu myös seuraavissa aineisto-otteissa:

”Työkaverit, jotka omaavat samanlaisen refleктоivan työtavan.”

”-- Itselläni on ollut onni, että tiimissä tai toisissa ammattilaisissa on ollut aina joku, jonka kanssa voi reflektoida. --”

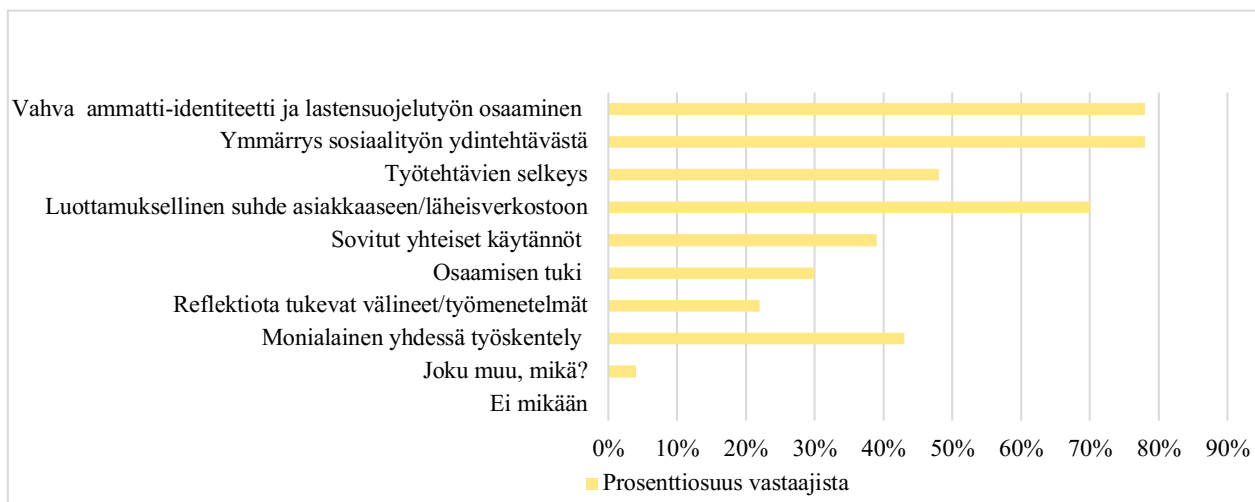
Vaikuttaakin siltä, että kaikki muodostamani alaluokat taulukossa 2 voivat toimia tietoisesta reflektion käytön mahdollistajana sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä. Esimerkiksi käytettävissä oleva aika voi olla reflektoinnille suotuisa tai vaihtoehtoisesti sitä rajoittava silloin kun aikaa ei ole. Niin ikään työparin läsnäolo vaikuttaa aineiston perusteella reflektioon myönteisesti, mutta sen uupuminen reflektiota rajoittavasti.

Tulokset tarjoavat hyvän kuvan siitä, millainen tietoisesta reflektion käytön mahdollisuuksiin liittyvä tilanne tällä hetkellä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemana on. Aineistosta nousee myös yksilökohtaisia tekijöitä, kuten sosiaalityöntekijöiden käytettävissä olevat voimavarat, aikaisempi elämäkokemus ja työkokemus, jotka vaikuttavat kaikki mahdollisuuksiin käyttää tietoista reflektiota. Voimavarojen vaihtelu on inhimillistä, sillä lastensuojelutyö on haastavaa työtä, jossa sosiaalityöntekijä on usein vastuussa aina ennaltaehkäisystä viimesijaisuuteen saakka (Bardy 2013, 71).

5.3 Kokemukset tietoista reflektiota tukevista tekijöistä

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöille esitetyssä kyselyssä kerättiin strukturoidulla kysymyksellä ja valmiilla vastausvaihtoehdoilla (ks. Taulukko 3) tietoa tietoisesta reflektion käyttöö tukevista tekijöistä kyselyyn vastaamisen hetkellä. Strukturoidun kysymyksen lopussa vastaaja pystyi kuvaamaan avoimella vastauksella tietoista reflektiota tukevia tekijöitä työssään. Lisäksi toisella avoimella kysymyksellä selvitettiin toiveita sellaisista tekijöistä, joita vastaajat vielä toivoisivat tietoisesta reflektion tueksi ja vahvistumiseksi. Seuraavissa alaluvuissa vastaan tutkielman toiseen tutkimuskysymykseen, joka kuuluu: ”Mitkä tekijät tukevat tietoista reflektiota lastensuojelun sosiaalityössä?” Alaluvussa 5.3 käsitellään sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tietoista reflektiota tukevista tekijöistä kyselyyn vastaamisen hetkellä ja alaluvussa 5.4 käsitellään tietoista reflektiota tukevia tekijöitä vastaajien toiveiden näkökulmasta.

Taulukko 3 Tietoisen reflektion käyttöä tukevat tekijät kyselyyn vastanneiden sosiaalityöntekijöiden kokemana tällä hetkellä

Taulukko 3 havainnollistaa vastaajien kokemuksia tietoista reflektiota tukevista tekijöistä kyselyyn vastaamisen hetkellä. Vastaaja on voinut valita kyselylomakkeessa useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon. Useimmiten (78,3 %) vastaajat ovat arvioineet tietoisen reflektion käyttöä tukeviksi tekijöiksi vahvan sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin ja lastensuojelutyön osaamisen sekä ymmärryksen sosiaalityön ydintehtävästä. Tutkielman käytännön kontekstia avatessani (luku 2) määrittelin lastensuojelutyön ydintehtäväksi lapsen oikeuksien toteutumisen valvomisen (Munro 2007, 17) sekä valppauden lapsen ja perheen tilanteen tunnistamisessa ja arvioinnissa (Heinonen & Sinko 2013, 121, 129). Lastensuojelutyön ydin kietoutuu lapsen suojelemiseen riippumatta yhteistyön sujuvuudesta perheen kanssa. Kyse on yksilön oikeuksiin puuttumisesta (Yliruka ym. 2020, 10).

Strukturoituun kysymykseen saaduista vastauksista voidaan tulkita, että sekä lastensuojelutyön osaaminen ja vahva ammatti-identiteetti että lastensuojelutyön ydintehtävän sisäistäminen vahvistuvat työkokemuksen myötä, jolloin tietoisen reflektion käyttö on sujuvampaa. Karvisen (1993, 17, 28) mukaan reflektiivisyys ja reflektio liittyvät uusien toimintamahdollisuuksien oivaltamiseen ja itsensä kehittämiseen ammattilaisena. Reflektiivisessä toiminnassa ja reflektiossa kokemuksellista ja intuitiivista tietoa yhdistetään uuteen tietoon tavoitteena saavuttaa ymmärryksessä uusi taso (Nurmela 2002, 145–148; Karvinen 1996, 58). Strukturoidun kysymyksen avoimesta vastauskohdasta ilmenee, että oman asiantuntijuuden lisäksi kollegoiden asiantuntemus ja osaaminen auttavat tietoisen reflektion käytössä, kun pohdinnan äärelle voidaan pysähtyä yhdessä. Kyse on näkökulmien moninaisuudesta.

”-- Myös kollegoiden laaja kokemus ja osaaminen on tärkeää ja auttaa monesti kinkkisissä tilanteissa.”

”Vakituinen työparityöskentely mahdollistaa yhteistä pohdintaa tiiviimmin ja pitkäjänteisemmin”

Luottamuksellinen suhde asiakkaaseen ja läheisverkostoon näyttäytyy aineiston valossa myös merkittävänä, sillä yli puolet vastaajista on arvioinut tämän olevan tukeva tekijä tietoisien reflektion käytössä (ks. Taulukko 3). Suhdeperustaisessa lastensuojelutyössä luottamuksellisen suhteen rakentaminen sekä lapsen että muun perheen kanssa sekä tilanteiden ainutlaatuisuuden tunnistaminen on oleellista (Alho ym. 2018, 90). On ymmärrettävää, että tietoinen reflektio ja näkemysten esille tuonti on helpompaa työntekijän mutta erityisesti asiakkaan näkökulmasta, jos osapuolet ovat toisilleen tuttuja ja luotettavia. Luottamus turvallisen tilan luojaan pätee sosiaalityöntekijä-asiakassuhteeseen samalla tavalla kuin yksityisiinkin ihmissuhteisiin. Lisäksi kuten luku 5.1 osoittaa, tietoisien reflektion käyttö sosiaalityöntekijän aloitteesta rohkaisee asiakasta omien näkemystensä esille tuomisessa.

48 prosenttia eli noin puolet vastaajista ovat arvioineet työtehtävien selkeyden olevan tietoista reflektiota tukeva tekijä, 43 prosenttia monialaisen yhteisen työskentelyn ja 39 prosenttia yhteisten sovittujen käytäntöjen (ks. Taulukko 3). Monialainen yhteinen työskentely vastausvaihtoehtona ei avaa sitä, tarkoittaako vastaaja esimerkiksi verkostoissa tapahtuvaa työskentelyä vai konsultaatiomahdollisuutta muilta ammattilaisilta. Näistä vastausvaihtoehdoista kaikki kuitenkin liittyvät reflektiiviseen käytäntöön, jonka tarkoituksena on tukea sosiaalityöntekijää kohti reflektiivaa toimijaa (Fook & Gardner 2007, 24–26). Vajaa kolmasosa vastaajista ovat arvioineet osaamisen tuen kuten koulutuksen, työpajojen tai mentoroinnin olevan tietoista reflektiota tukeva tekijä ja vajaa neljäsosa ovat arvioineet erilaisten työvälineiden tai menetelmien olevan tietoista reflektiota tukevia tekijöitä.

Vain neljä prosenttia vastaajista ovat kirjoittaneet esihenkilön olevan tietoista reflektiota tukeva tekijä kohtaan, jossa on avoimella kysymyksellä kysytty muita mahdollisia tietoisien reflektion käyttöä tukevia tekijöitä. Se, että esihenkilön rooli tietoisien reflektion tukena on nostettu vastauksissa kohdassa ”joku muu, mikä?” johtaa päätelmään, että jos

esihenkilö olisi nostettu yhtenä vastausvaihtoehtona strukturoidussa kysymyksessä, olisi esihenkilön roolia korostavia vastauksia voinut tulla enemmän. Esihenkilön merkitys tietoisien reflektion tukijana kuitenkin nousee esiin strukturoidun kysymyksen avoimessa vastauskohdassa, jossa vastaaja on voinut sanallisesti kuvata tietoista reflektiota tukevia tekijöitä, sekä aineiston muissa avoimissa vastauskohdissa. Tämä liittyy Ruchin (2007, 662–663, 667, 670) näkemykseen siitä, että organisaation myönteisyys on merkittävää ”tuottavan” reflektiivisen käytännön kehittymiselle. Esihenkilön myönteinen asenne tietoisien reflektion käytölle ja tuki siinä luovat tilaa sosiaalityöntekijän reflektoinnille, josta reflektiivisessä käytännössä onkin kyse.

”Esihenkilön pohtiva asenne ja ajan antaminen yhteiseen reflektioon auttaa. --”

”-- Syntyneitä omia olettamuksia pyrin refleктоimaan työkaverin, tiimin ja esihenkilön kanssa. --”

Taulukossa 4 olen jaotellut tietoista reflektiota tukevat tekijät organisaatiosta tuleviin tekijöihin ja yksilökohtaisiin tekijöihin strukturoidun kysymyksen ja sen avoimen osan vastausten perusteella.

Taulukko 4 Tietoisien reflektion käyttöä tukevat tekijät lastensuojelun sosiaalityössä

-työtehtävien selkeys -yhteiset käytännöt -osaamisen tuki -tukevat välineet / työmenetelmät -monialainen työskentely -esihenkilön tuki -vakituinen työparityöskentely	Tietoisien reflektion käyttöä tukevat organisatoriset tekijät	Tietoisien reflektion käyttöä tukevat tekijät lastensuojelun sosiaalityössä
-ammatti-identiteetti ja lastensuojelutyön osaaminen -ymmärrys sosiaalityön ydintehtävästä	Tietoisien reflektion käyttöä tukevat yksilökohtaiset tekijät	

-luottamuksellinen suhde asiakkaaseen / lähiverkostoon		
--	--	--

Organisaatiosta lähtöisin olevia tietoista reflektiota tukevia tekijöitä vaikuttaa aineiston perusteella olevan enemmän, mutta tähän voivat vaikuttaa kyselyyn eriteltyt vastausvaihtoehdot. Toisaalta avoimissa vastauksissa tietoista reflektiota tukevista tekijöistä kyselyyn vastaamisen hetkellä korostuvat myös organisatoriset tekijät kuten erilaiset koulutukset ja työpajat sekä yhteistyö ja vertaistuki eri osaajien kesken. Toisaalta yksilökohtaisiin tekijöihin on vastattu selvästi enemmän verrattuna organisatorisiin tekijöihin kysymyksessä, jossa vastausvaihtoehdot on eritelty valmiiksi. Näistä havainnoista voidaan päätellä, että molempia tekijöitä tarvitaan. Organisatorisia tekijöitä voidaan tarkastella reflektiivisen käytännön näkökulmasta, jossa yksilö, tiimi ja organisaatio muodostavat toisistaan riippuvan suhteen (Ruch 2007, 670). Reflektiivinen käytännön tarkoitus on tukea ammattilaista kohti refleктоivaa toimijaa (Fook & Gardner 2007, 24–26), mikä tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että organisatoristen tekijöiden ollessa kunnossa on yksilökohtaisten tekijöiden muodostaminen tietoisien reflektion tueksi mahdollista.

5.4 Toivotut tekijät tietoisien reflektion käytön tueksi

Kyselyssä lastensuojelun sosiaalityöntekijöille esitettiin avoin kysymys: ”Millaista tukea toivoisit tietoisien reflektion vahvistumiseksi työssäsi?” Vastausten perusteella sosiaalityöntekijät näyttävät toivovan tietoisien reflektion käytön tueksi erityisesti organisatorisia tekijöitä. Olen asettanut taulukossa 5 yläluokaksi oikealle ”Tietoisien reflektion käytön tueksi toivotut organisatoriset tekijät lastensuojelun sosiaalityössä”. Taulukkoon keskelle olen koonnut aineistosta tekemieni raakahavaintojen perusteella kaksi alaluokkaa: ”Resurssien ja rakenteiden merkitys tietoisien reflektion käytössä” ja ”Yhteistyön ja yhteisötyökalujen merkitys tietoisien reflektion käytössä”. Taulukkoon vasemmalle olen koonnut aineistopelkistystä alaluokkien mukaan jäsenneltyinä.

Taulukko 5 Tietoisien reflektion käytön tueksi toivotut organisatoriset tekijät

-mahdollisuus itseopiskelumateriaaleihin -ajan ja tilan luominen tietoisien reflektion käytölle ja lupa käyttää siihen aikaa -yhteiset toimintatavat -sosiaalityön ydintehtävän vahvistuminen	Resurssien ja rakenteiden merkitys tietoisien reflektion käytössä	Tietoisien reflektion käytön tueksi toivotut organisatoriset tekijät lastensuojelun sosiaalityössä
-kannustava ilmapiiri työyhteisössä -yleisen puheen lisääntyminen tietoisesta reflektiosta -yhteistyökumppaneita reflektion tueksi -työparityöskentelyn vahvistuminen	Yhteistyön ja yhteistyökumppaneiden merkitys tietoisien reflektion käytössä	

Tietoisien reflektion tueksi toivotuissa tekijöissä eivät lainkaan näyttäytyä yksilökohtaiset tekijät, mutta esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaisen ammatti-identiteetin ja lastensuojelutyön osaamisen voidaan nähdä vahvistuvan organisatoristen tekijöiden ollessa myönteisiä. Toisaalta kuten taulukko 3 edellä osoitti, suurin osa kyselyyn vastaajista koki jo vastaamishetkellä yksilökohtaisten tekijöiden kuten vahvan ammatti-identiteetin, sosiaalityön ydintehtävän sisäistämisen ja lastensuojelutyön osaamisen olevan tietoisien reflektion käytön suhteen kunnossa. Toisaalta koska yli viidesosa vastaajista ei näitä koh- tia kyselyssä valinnut, voidaan niiden vahvistamisen edelleen nähdä olevan tärkeää.

Kuten taulukosta 5 ilmenee, korostuu sosiaalityöntekijöiden vastauksissa tasaisesti sekä resurssien ja rakenteiden että yhteistyön ja yhteistyökumppaneiden merkitykset tietoisien reflektion käytön tueksi toivotuissa tekijöissä. Näitä voidaan verrata edeltävän luvun taulukossa 3 esittämiini prosenttilukuihin, jossa esimerkiksi 39 prosenttia vastaajista arvioi sovitujen käytäntöjen olevan kyselyyn vastaamisen hetkellä tietoista reflektiota tukeva

tekijä ja 43 prosenttia monialaisen yhteisen työskentelyn. Sovitut yhteiset käytännöt viittaavat taulukossa 5 ”yhteisiin toimintatapoihin” ja monialainen yhteinen työskentely ”yhteistyökumppaneihin reflektion tueksi”. Molemmissa vastausvaihtoehdoissa yli puolet vastaajista on jättänyt vastaamatta näiden olevan tukevia tekijöitä vastaamisen hetkellä, mikä johtaa tulkintaan, että niiden vahvistamiselle on tarve.

Sosiaalityöntekijät toivovat vastauksissaan itsenäisiä koulutusmateriaaleja tietoisesta reflektion käytöstä, sillä heidän mukaansa yleisissä koulutustilaisuuksissa aiheiden käsittely jää usein pintapuoliseksi. Itsenäiset materiaalit voisivat mahdollistaa syvällisempää perehtymistä tietoiseen reflektioon.

”-- Materiaaleista voisi valita itselleen sopivia aineistoja. Yleensä yhteisissä koulutustilaisuuksissa aiheita käsitellään hyvin pintapuolisesti ja yleisellä tasolla, josta on jo tietoa entuudestaan. --”

Yleinen keskustelun lisääminen tietoisesta reflektiosta näyttäytyy aineistossa myös merkittävänä tekijänä tietoisesta reflektion vahvistamisesta. Tätä näkökulmaa tukee aineistohavainto, jonka mukaan osalla vastaajista tietoinen reflektio terminä ei ole tuttu, eikä siksi tietoisesta reflektion käyttö ole ollut tietoista. Vastauksista voidaan kuitenkin tulkita, että termin uupumisesta huolimatta vastanneet sosiaalityöntekijät ymmärtävät tietoisesta reflektion syvemmän merkityksen suhteessa esimerkiksi jatkuvaan reflektioon, jota tehdään työn lomassa. Fook ja Gardner (2006, 41) kirjoittavatkin, että tietoisesta reflektion prosessia ei osata aina nimetä, vaikka se olisikin ammattilaiselle tuttua. Tämä näkyy muun muassa seuraavissa aineisto-otteissa:

”Reflektointi on osa sosiaalityötä, mutta jäin pohtimaan nyt tuota tietoisesta reflektoinnin käsitettä ja miten se ilmenee työssäni. --”

”En käytä tietoista reflektiota tietoisesti, mutta pohtiessani asiakastilanteita olen avoin eri selitysmalleille sen sijaan, että lukkiutuisin johonkin tiettyyn muodostettuun tarinaan asiakkaan tilanteen selittäjänä.”

Tietoisesta reflektion käyttöä tukevia tekijöitä voidaan tarkastella reflektiivisen käytännön valossa, jossa reflektiivinen käytäntö vastaa ymmärrykseen sosiaalityöstä arvaamatto-

missa ympäristöissä toimivana tieteenalana ja ammattina (Ruch 2007, 660). Tietoisien reflektion vahvistamiseksi tarvitaan ajankäytön mahdollisuuksia ja sellaista ilmapiiriä, jossa on lupa reflektoida. Tämä ilmenee esimerkiksi seuraavassa aineisto-otteesta, jossa vastaaja toivoo reflektioon kannustavaa ilmapiiriä työyhteisössä.

”Yleistä asenneilmapiiriä, joka kannustaisi reflektioon työskentelyn yhteydessä työntekijänä ja tiiminä”

Yleisen asenneilmapiirin muokkaaminen tietoista reflektiota tukevaan suuntaan vaatii organisaation ominaisuuksilta joustavuutta, kuten Ruch (2007, 660) kirjoittaa reflektiivisen käytännön näkökulmasta. Ruchin mukaan (2004, 40) reflektiivinen käytäntö on reflektiivisten prosessien konkreettinen ilmentymä. Tietoisien reflektion voidaan nähdä viittaavan tässä yhteydessä reflektiiviseen prosessiin, mikä tarkoittaa sitä, että reflektiivinen käytäntö toimii ikään kuin välineenä ja toimintakehänä (Ruch 2004, 40) tietoisien reflektion käytössä. Yksittäisen sosiaalityöntekijän voi olla vaikeaa muokata tietoiselle reflektiolle myönteistä ilmapiiriä, mikäli organisaatio ei tunnista tietoisien reflektion merkitystä ja vahvistamisen tarvetta. Sen vuoksi tietoisien reflektion käytön vahvistuminen lastensuojelun sosiaalityössä vaatii laajempaa huomion kiinnittymistä yleisiin käytäntöihin ja siihen, millaista sosiaalityötä työyhteisössä halutaan toteuttaa. Kyse voi olla myös arvovallinnoista.

Aineistossa nousee esiin muista vastauksista poikkeava vastaus kysymykseen, jossa kysytään toiveita tietoisien reflektion vahvistamista tukevista tekijöistä:

”-- Organisaatiossa päättäjien ymmärrys tästä myös niin, että oikealla ja oikea-aikaisella työn kohdentamisella on mahdollisuus vähentää myös taloudellisia kustannuksia / sijoituksia. --”

Tässä aineisto-otteesta korostetaan päättäjien vastuuta ja heidän ymmärryksensä lisäämistä tietoisien reflektion merkityksestä. Oikealla ja oikea-aikaisella työn kohdentamisella viitataan tietoisien reflektion käyttöön, sillä kuten Raunio (2004, 127) kirjoittaa, tietoisien reflektion hyödyt nousevat erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa kumuloituneet ongelmat johtavat sijoituksen arviointiin. Yksinkertaisimmillaan kyse on yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta (Heinonen & Sinko 2013, 130).

Usein sosiaalityön työyhteisöissä törmätään pohdintaan, jossa taloudellisten tavoitteiden ajatellaan olevan yksilökohtaisten tavoitteiden kanssa ristiriidassa. Lastensuojelun keskusliiton uudessa julkaisussa lastensuojelun kustannuksista ja niiden jakautumisesta (Paju ym. 2025) ilmenee, että kohdennettu ja ajoissa annettu tuki on kannattavaa sekä inhimillisyyden että taloudellisuuden näkökulmista tarkasteltuina. Edellisestä aineisto-otteesta voidaan tulkita, että ymmärryksen lisääminen tietoisien reflektion ja työn kohdentamisen merkityksestä päättäjätasolla luo mahdollisuuksia tietoisien reflektion käyttöön sallivan tilan luomiselle työyhteisöissä. Mahdollisuuksien luominen valuu portaittain ylhäältä alas. Yksittäisen sosiaalityöntekijän vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset, mikäli tietoisien reflektion merkitystä ei organisaation ylemmillä tasoilla tunneta ja tunnusteta.

Yleisen asenneilmapiirin ja päättäjien ymmärryksen lisäämisen lisäksi aineistosta nousee toive yhteisille toimintatavoille tietoisien reflektion käytössä. Yhteisten toimintatapojen luominen liittyy edeltävään analyysiin, jossa tiedon lisääminen organisatorisilla tasoilla luo mahdollisuuksia toimintatapojen kehittymiselle.

”--Toivoisin, että tähän tulisi jotkin yhteiset pelisäännöt, että pohdittaisiin asioita ennen kuin päätetään, mitä tehdään--”

”Tästä pitäisi puhua enemmän ja niin, että kaikilla ammattilaisilla olisi lastensuojelussa tästä ymmärrystä (myös esihenkilöt). Varmasti myös koulutusta tarvitaan ja harjoittelua. Olisi mukava, jos tiimissä puhuttaisiin tästä ja jaettaisiin yhteisiä tapoja toimia sekä käyttää vaikka menetelmiä reflektoinnin tukena. --”

Reflektiivinen käytäntö viittaa muun muassa ammatillisen tiedon muuttuvaan luonteeseen, kuten Karvinen (1996, 40) kuvaa. Eri tietomuodot ja ymmärrys niiden olemassaolosta tarjoavat mahdollisuuden reflektiolle (Fook & Gardner 2007, 24–26). Reflektiivisessä käytännössä tunnistetaan tarve tietoisien reflektion käytölle. Yllä olevissa aineisto-otteissa korostetaan yhteisten toimintatapojen ja yleisen puheen lisäämistä reflektion tärkeydestä. Tietoisien reflektion vahvistuminen vaatii koulutusta ja harjoittelua sekä laajempaa ymmärrystä sen merkittävästä luonteesta. Jälkimmäisessä otteessa toivotaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lisäksi esihenkilöiden ymmärryksen lisäämistä tietoisien reflektion tarpeesta, joka kytkeytyy myös aikaisempaan pohdintaan organisaation eri tasojen ymmärryksen lisäämisen tarpeesta.

Ruch (2007, 667–668) erittelee reflektiivisen käytännön tekniseen ja holistiseen tyyppiin, jotka eroavat toisistaan niiden tavoitteissa. Yhteisten pelisääntöjen luomisessa esimerkiksi tiimireflektiossa voidaan hyödyntää Ruchin esittelemää holistista reflektiivisen käytännön tyyppiä, jossa rationaalisten tiedonlähteiden lisäksi hyödynnetään kokemustietoa ja keskitytään vastaamaan ”mitä” ja ”miten” -kysymysten sijaan kysymykseen ”miksi”. Merkittävää on oivallus tiedon dynaamisesta piirteestä, joka auttaa vastaamaan käytännön kompleksisiin tilanteisiin. Suunnitelmallisuus tietoisien reflektion käytössä, koulutus ja harjoittelu sekä menetelmien käyttö nousevat aineistosta sellaisina tekijöinä, joita toivotaan tietoisien reflektion käytön vahvistumisessa. Nämä kaikki liittyvät yhteisten toimintatapojen kehittämiseen ja siihen toiveeseen, että tietoisien reflektion käytölle annetaan organisaatiossa lupa, kuten seuraavassa aineisto-otteessa ilmenee:

”-- Päätöksiä tekeville työntekijöille mahdollistaa riittävästi tilaa ja aikaa tällaiselle reflektiotyölle. Tietynlainen ”lupa” tehdä työtä näin tai järjestää siihen riittävästi yhteistyökumppaneita, jotka tekevät tätä reflektiota sosiaalityöntekijän kanssa.”

Tässä aineisto-otteessa korostuu myös toive yhteistyökumppaneista tietoisien reflektion käytössä. Yhteistyökumppani voi olla esimerkiksi asiakastilanteeseen tuleva ulkopuolinen ammattilainen. Aineistosta ilmenee, että 43,5 % kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä kokee kyselyyn vastaamisen hetkellä monialaisen työskentelyn tietoista reflektiota tukevana tekijänä. Monialaisen työskentelyn lisääminen on kuitenkin edelleen ilmeisen tarpeellista ja sen vakiinnuttaminen onkin yksi yllä mainitun hankkeen tavoitteista. Reevesin (2018) jaottelussa monialainen yhteistyö jakautuu tiimityöhön, verkostotyöhön ja koordinointiin. Monialainen yhteistyö tuo tietoiseen reflektioon ulkopuolista asiantuntijuutta ja uusia näkökulmia, minkä vuoksi se asemoituu tiimityön määritelmään, sillä esimerkiksi verkostotyössä korostuu asiakasta ympäröivien verkostojen tiedon hyödyntäminen päätöksenteossa (Lamponen 2014, 313). Tiimityössä pohditaan yhdessä ja edetään yhteistä tavoitetta kohti tiiviissä työskentelyssä (Reeves 2018), jollaista monialaisesti toteutettu tietoinen reflektointi parhaimmillaan voi olla.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tarkoitukseni on ollut tutkielmassani tuottaa tietoa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käyttämästä tietoisesta reflektiosta ja sitä tukevista tekijöistä. Tietoiseen reflektioon liittyvää tutkimusta ei ole aiemmin paljoa tehty. Tästä syystä olen halunnut tutkielmani avulla avata keskustelua tietoisesta reflektiosta ja sen mahdollisuuksista. Olen tutkielmassani lähestynyt aihetta lastensuojelun käytännön näkökulmasta, jotta voin osallistua lastensuojelun työskentelyn kehittämiseen vaikuttavammin. Tietoisesta reflektion käyttö lastensuojelun sosiaalityössä liittyy ruohonjuuritason työskentelyyn, jossa sosiaalityöntekijä kohtaa asiakkaan vuorovaikutuksellisessa suhteessa. Tutkielmani tulokset olen jäsentänyt tietoisesta reflektion ulottuvuuksiin, tietoisesta reflektion käytön mahdollisuuksiin sekä sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin ja toiveisiin koskien tietoisesta reflektion käyttöä tukevia tekijöitä.

Luvussa 5.1 olen eritellyt tietoisesta reflektion merkitykset sosiaalityöntekijän, asiakkaan ja instituution näkökulmiin. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta tietoisesta reflektion merkitys kytkeytyy erityisesti päätösten, näkökulmien ja heränneiden kysymysten tai huolenaiheiden perustelemiseen. Tietoinen reflektio auttaa sosiaalityöntekijää ymmärtämään omat lähtökohtansa tilanteen tulkitsijana. Sosiaalityöntekijän toteuttaessa tietoista reflektiota asiakkaan kanssa, asiakas voi rohkaistua tuomaan omia näkemyksiään paremmin esille. Tämä liittyy reflektiiviseen käytäntöön, jossa huomioidaan asiakkaana olevien yksilöiden äänet (Moffat 2019, 55). Avoin yhdessä toteutettu reflektio auttaa asiakasta myös ymmärtämään tehtyjä päätöksiä ja sosiaalityöntekijän näkökulmia. Tietoisesta reflektion merkitys sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa näyttäytyykin suurena. Se luo avoimuutta, ymmärrystä ja tukee asiakasta osallisuuteen päätöksenteossa. Tietoinen reflektio liittyy intuitiiviseen ja rationaaliseen päättelyyn, joissa lopputulokseen päädytään eri tavoilla (O’Sullivan 2011, 90). Vaikka kyseisissä päättelyn muodoissa korostuvat erilaiset etenemistavat, voidaan tietoinen reflektio liittää molempiin tapoihin. Rationaalissa päättelyssä korostuu suunnitelmallisuus ja intuitiivisessa päättelyssä keskustelun tärkeys ja tunteiden huomiointi (Munro 2007, 48).

Tietoinen reflektio on merkittävä osa reflektiivisistä sosiaalityöistä. Reflektiivisessä sosiaalityössä sosiaalityöntekijä ja asiakas tuottavat yhdessä sosiaalityön todellisuutta, mikä on katalyyttistä toimintaa tuottavampaa (Payne 1997, 17). Tietoisesta reflektion voidaan

nähdä toimivan linkkinä yksilön, asiakkaan ja organisaation välillä. Se vahvistaa päätöksenteon laatua, eettistä työtettä ja lastensuojelun vaikuttavuutta. Tässä kolmijakoisessa suhteessa tietoisien reflektion merkitys voi muodostua suureksi, mikäli sille annetaan mahdollisuus. Tietoinen reflektio voi toimia uutena toimintatapana sosiaalityöntekijän reflektiotaitojen kehittämisessä, kuten Maria Tapola-Haapala (2011, 171) kirjoittaa eettisen asiakastyön näkökulmasta. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että suhtautuminen tietoisien reflektion merkitykseen vaihtelee sosiaalityöntekijöiden välillä. Sosiaalityöntekijäkohtaista suhtautumista merkittävämpää on kuitenkin tietoisien reflektion merkityksen tunnistaminen organisaation tasolla, jotta sosiaalityöntekijöitä voidaan tukea ja kouluttaa tietoisien reflektion käytössä.

Luvussa 5.2 olen tarkastellut sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tietoisien reflektion käyttöön vaikuttavista tekijöistä. Tulosten perusteella tietoisien reflektion käytön mahdollisuuksiin vaikuttavat ajankäyttöön ja työyhteisön tukeen kytkeytyvät tekijät sekä sosiaalityöntekijään liittyvät yksilökohtaiset tekijät, kuten ammatillinen osaaminen, ymmärrys ja aikaisempi elämäkokemus. Kiireen ilmaisut näyttävät nousevan useimmiten tietoisien reflektion käyttöön vaikuttavina tekijöinä. En ole tutkielmassani selvittänyt sitä, että miten paljon tietoinen reflektio käytännössä vaatii aikaa, mutta sen pohtiminen on mielenkiintoista. Vaikka tietoinen reflektio vaatii asian äärelle pysähtymisen, voi se olla tuottavaa myös ajankäytöllisesti. Tämä vaatii kuitenkin ammattilaisten tukemista tietoisien reflektion käytössä ja sen vakiinnuttamisessa. Ajankäyttöä voidaan tarkastella sekä negatiivisesta että positiivisesta näkökulmasta. Ajatellaanko kiireen ja suurien asiakasmäärien rajaavan tietoisien reflektion käyttöä vai voidaanko tietoiseen reflektioon suhtautua siten, että sen käytölle erikseen suunniteltu aika voi auttaa jumiutuneessa tilanteessa etenemisessä, jolloin aikaa vapautuu muualta. Lastensuojelutyö on usein kiireistä työtä ja sen vuoksi tehokkaiden työvälineiden kehittäminen on tärkeää laadukkaan sosiaalityön mahdollistamiseksi.

Luvussa 5.3 olen tarkastellut tietoista reflektiota tukevia tekijöitä organisatoristen tekijöiden ja yksilökohtaisten tekijöiden näkökulmista. Näillä erittelemilläni näkökulmilla on toisiaan täydentävä vaikutus. Organisatoriset tekijät tukevat yksilökohtaisten tekijöiden kehittämisessä ja päinvastoin. Yksilökohtaisista tekijöistä esimerkiksi ”ymmärrys sosiaalityön ydintehtävästä” ei yksistään ole riittävä tukeva tekijä tietoisien reflektion käytössä, mutta yhdistettynä esimerkiksi vakituiseen työparityöskentelyyn ja yhteisiin käytäntöihin se voi muodostaa vahvan perustan tietoisien reflektion käytölle ja sen juurtumiselle arjen

sosiaalityöhön. Tietoisien reflektion tueksi toivotuissa tekijöissä (luku 5.4) korostuu toive organisatoristen tekijöiden kehittämisestä tietoisien reflektion käytön tueksi. Nämä tekijät jämsen resurssien ja rakenteiden sekä yhteistyön ja yhteistyökumppaneiden näkökulmiin.

Organisatoriset tekijät ovat ensisijaisia tietoisien reflektion vahvistumisessa, sillä sosiaalityöntekijä toimii osana organisaatiota ja työyhteisöä. Kyse on rakenteista, joiden puitteissa sosiaalityöntekijä työskentelee, mutta joiden toteutumisesta hän ei ole yksin vastuussa. Esitin luvussa 3.2 hypoteesin, jonka mukaan käytäntöjen kehittäminen organisaatiossa vaikuttaa yksilön tietoisien reflektion käytön sujuvuuteen. Tulosten perusteella asettamani hypoteesi osoittautui oikeaksi. Reflektiivisen käytännön avulla tietoisien reflektion käytölle voidaan luoda mahdollisuuksia esimerkiksi järjestämällä sosiaalityöntekijöille koulutusta, resursseja ja tukemalla osaamista eri tavoilla. Sosiaalityöntekijät toivovat esimerkiksi koulutusmateriaaleja, joiden järjestäminen on organisaation vastuulla. Reflektiivisessä käytännössä tuetaan sosiaalityöntekijää kohti reflektoivaa toimijaa (Fook & Gardner 2007, 24–26).

Tietoisien reflektion merkityksen tunnistaminen vaikuttaa tietoista reflektiota tukevien tekijöiden kehittämiseen. Tietoista reflektiota tukevat tekijät ja niiden vahvistaminen taas vaikuttavat tietoisien reflektion käytön mahdollisuuksiin lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkielman tuloksina tarkasteleman tietoisien reflektion ulottuvuudet (5.1), käytön mahdollisuudet (5.2), tietoista reflektiota tukevat tekijät (5.3) ja tietoisien reflektion tueksi toivotut tekijät (5.4) muodostavatkin yhdessä kokonaisuuden, joka tarjoaa monipuolisen ja syvällisen kuvan tietoisien reflektion merkityksestä lastensuojelun sosiaalityössä. Lisäksi tuloslukujen sisällä tietoisien reflektion käyttöön liittyvien tekijöiden välillä on paljon liittämättä, mikä kuvastaa tietoisien reflektion monipuolisuutta ja sitä, että tietoisien reflektion vahvistaminen ja käytön tukeminen vaatii organisaatiossa ymmärrystä tietoisien reflektion merkityksistä. Tietoisien reflektion vahvistamiseksi ei ole yhtä ratkaisua, vaan se vaatii useiden eri ulottuvuuksien huomioimista.

Tutkielman tuloksia on haastavaa verrata aikaisempiin tutkimuksiin niiden puutteen vuoksi. Valitsemistani tietoista reflektiota koskevista näkökulmista en ole löytänyt aikaisempaa tutkimusta lainkaan. Kuitenkin esimerkiksi Raunio (2004) liittyy tietoisien reflektion erityisesti haastaviin asiakastilanteisiin ja sijoituksen arvioon, mikä tukee tutkielmassa tekemiäni havaintoja. Havaintojeni mukaan tietoisien reflektion merkitys korostuu

epäselvissä ja kompleksisissa tilanteissa, kuten sijoituksen tarvetta arvioitaessa. Tietoinen reflektio auttaa sekä sosiaalityöntekijää että asiakasta avautumaan uusille näkökulmille niin, että lopputulemaa ei päätetä ennalta. Tietoinen reflektio liittyy arviointityöhön, jossa sosiaalityöntekijän tehtävänä on yhdistää tiedon palasia tavoitteena kokonaiskuvan muodostaminen (Gambrill 2005, 102; Jaakola 2020, 58).

Valitsemani näkökulma tietoisesta reflektiosta lastensuojelun sosiaalityössä ja sen kompleksisissa tilanteissa liittyy myös institutionaalisen rajan käsitteeseen, josta Pösö (2010, 325–329) kirjoittaa. Institutionaalisen rajan käsite kuvaa muun muassa sitä hetkeä, jossa pohditaan avohuollon asiakkuuden muuttamista sijaishuollon asiakkuuteen. Tämä näkökulma oli tutkielmassani toimiva, sillä tietoisien reflektion suurimmat hyödyt vaikuttavat nousevan tällaisissa tilanteissa. Toisaalta tietoista reflektiota voidaan hyödyntää myös ennaltaehkäisyssä, jotta kompleksisilta tilanteilta voitaisiin välttyä. Huolimatta asiakastilanteen kompleksisuudesta, jokainen lastensuojelun asiakas ansaitsee tulla kohdatuksi eettisesti kestävän sosiaalityön keinoin. Eettisesti kestävän sosiaalityön toteuttaminen vaatii sosiaalityöntekijältä reflektiotaitoja ja uusien toimintatapojen omaksumista (Tapola-Haapala 2011, 171). Osalle kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä tietoinen reflektio vaikuttaa olevan uusi toimintatapa, mutta suurelle osalle tuttu. Silti sen vahvistaminen on tärkeää, sillä sosiaalityön menetelmien ja toimintatapojen kehittämisessä ei voida pysähtyä.

Tietoisien reflektion merkitys lastensuojelun sosiaalityössä voi olla suuri, mikäli tietoa sen hyödyistä ja ohjeita sen tueksi on saatavilla tarpeeksi. Paikallisesti tietoisien reflektion käyttöä voidaan kehittää esimerkiksi hankkeiden avulla, mutta suuremmassa mittakaavassa esimerkiksi sosiaalityön yleiseksi menetelmäksi kehittyminen vaatii tieteellistä tutkimusta ja yhteiskunnallisen keskustelun lisäämistä. Olen Pro gradu -tutkielmassani osallistunut osaltani tähän keskusteluun ja pyrkinyt sellaiseen luotettavaan tulkintaan, joka tukee lastensuojelutyön käytäntöjen kehittymistä vaikuttavammaksi. Kiinnostukseni kohteena lapsen oikeus laadukkaasti toteutettuun lastensuojelutyöhön ja lastensuojelutyön kehittäminen vaikuttavammaksi ohjasivat tutkielman kirjoittamista ja koen, että vaikka tutkielmassa aihetta lähestytään sosiaalityöntekijän näkökulmasta, hyötyvät tuloksista myös lastensuojelun asiakkaana olevat lapset.

Tutkimukseen sisältyy sen keskeisenä osana tutkimusprosessin reflektiivinen arviointi. Kriittisestä näkökulmasta tarkasteltuna tutkielmani tulokset voisivat olla monipuolisempia, mikäli sosiaalityöntekijöillä olisi ollut enemmän tietoa tietoisesta reflektion määrittelyistä ja mahdollisuuksista osana asiakatyötä. Kyselyyn osallistuneiden määrä jäi toivotua pienemmäksi vaikuttaen saadun aineiston kokoon. Lisäksi on huomioitava, että aineisto kerättiin vain yhdeltä hyvinvointialueelta. Olen myös pohtinut aineistonkeruun menetelmäksi valikoitunutta kyselyä ja sen myötä rajautuneita mahdollisuuksia. Esimerkiksi haastattelun tai ryhmähaastattelun avulla keskustelu tietoisesta reflektiosta olisivat voineet muodostua tutkielman kannalta tuottavammiksi. Aineiston valossa näyttäytyy, että kaikilla vastaajilla ei ole tietoa tietoisesta reflektion syvällisyydestä, mikä on ymmärrettävää termin vakiintumattomuuden ja kyselyn alussa esitetyn lyhyen määritelmän vuoksi. Olen korostanut tietoisesta reflektion määrittelyssä Seibertin (1996) kuvaamaa asian äärelle pysähtymistä, sillä siihen mielestäni kiteytyy ero tietoisesti tehdyn reflektion ja jatkuvan työn lomassa tapahtuvan reflektion välillä. Esimerkiksi haastattelussa vastaajalle olisi voinut laajemmin alustaa termin määrittelyjä kyselyssä esitettyyn suppeaan tietoisesta reflektion määritelmään verrattuna.

Tutkielmani tulosten perusteella tietoiseen reflektioon kytkeytyy paljon potentiaalia, jonka käyttöön valjastaminen vaatii tiedon lisäämistä ja aiheeseen liittyvää tutkimusta. Tunnistan jatkotutkimusaiheiksi erityisesti vaikuttavuustutkimuksen tietoiseen reflektioon liittyen. Tutkielmaani valitsemani näkökulma tietoiseen reflektioon on lopulta pintaraapaisu johtuen myös aiemman tutkimuksen puutteesta. Syventyminen esimerkiksi juuri tietoisesta reflektion merkitykseen luo mahdollisuuden vaikuttavuustutkimukselle. Kiinnostavaa olisi tutkia tietoista reflektiota myös asiakkaan ja asiakasosallisuuden näkökulmasta, kuten esimerkiksi siten, että miten yhdessä toteutettu tietoinen reflektio vaikuttaa asiakkaan osallisuuden kokemukseen ja mahdollisuuksiin tiedon tuottajana. Tutkimuksen vähäisyyden vuoksi mahdollisuudet jatkotutkimukselle tietoisesta reflektiosta ovat rajattomat. Tietoista reflektiota voidaan tutkia myös muilla sosiaalityön osa-alueilla, mutta tässä tutkielmassa olen lähestynyt aihetta lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta erityisesti siksi, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä kohtaa ruohonjuuritason työskentelyssään sellaisia lapsia, jotka asemaltaan ovat erityisen haavoittuvia ja suojeltavia.

Lähteet

- Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne (2019) Systeemisen toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Työpaperi 33/2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino. E-kirja. Ellibs verkkokirjahylly.
- Alfandari, Ravit (2019) Multiprofessional work in child protection decisionmaking: An Israeli case study. *Children and Youth Services Review* 98, 51–57. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740918306807>
- Alho, Sirkka & Rasa, Marjukka & Vuolukka, Kaisa (2018) Perheterapian ja sosiaalityön yhteiset juuret sekä suhdeperustaisen systeemisen lastensuojelutyön kehittäminen. Teoksessa Päivi, Petrelius & Pia, Eriksson (toim.) Uudistuva lastensuojelu - Kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. 85–95. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf
- Alin, Minna & Kaittila, Anniina & Leinonen, Leena (2024) Moniammatillisen yhteistyön muodot lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Teoksessa Johanna, Kiili & Anne-Mari, Jaakola & Merja, Anis & Tuuli, Lamponen & Elina, Stenvall (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus. 37–54.
- Arajärvi, Miina (2025) Sosiaalityön psykososiaalinen asiantuntijuus moniammatillisessa yhteistyössä psykiatrian avohoidossa. *Janus* vol. 33 (1), 108–114. <https://journal.fi/janus/article/view/148654> Viitattu 28.4.2025
- Archer, Margaret (2010) Introduction. The reflexive re-turn. Teoksessa Archer, Margaret S. (toim.) *Conversations About Reflexivity*. London & New York: Routledge, 1–13.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Marjatta, Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. painos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 13–38.
- Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta, Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. painos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 49–78.
- Brookfield, Stephen (2009) The concept of critical reflection: promises and contradictions. *European Journal of Social Work*, 12:3, 293–304.
- Brookfield, Stephen (2017) *Becoming a critically reflective teacher*. Second edition. E-kirja, Ebook Central.
- Bronstein, Laura (2003) A model for interdisciplinary collaboration: *Social work* 48:3, 297–306.
- Elo, Satu & Kajula, Outi & Tohmola, Anniina & Kääriäinen, Maria (2022) Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), 215–225. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128987/78028?acceptCookies=1>
- Flink, Niko & Aaltio, Elina (2020) Hyvinvoinnin ja muutoksen mittarit systeemisessä lastensuojelussa. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139299/URN_ISBN_978-952-343-473-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Fook, Jan (2005) Kriittinen reflektiivisyys sosiaalityössä. *Fin Soc: Sosiaalialan menetelmien arvointi*, 2/2005, 22–27. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77518/Finsoc2_2005.pdf?sequence=1

- Fook, Jan & Aga Askeland, Gurid (2006) The 'critical' in critical reflection. Teoksessa Sue, White & Jan, Fook & Fiona, Gardner (toim.) Critical Reflection in Health and Social Care. McGraw-Hill Education. E-kirja, Ebook Central. 40–53.
- Fook, Jan & Gardner, Fiona (2007) Practising Critical Reflection: a Resource Handbook. E-kirja, Ebook Central.
- Fook, Jan (2012) Social Work. A Critical Approach to Practice. London: Sage. 2. uudistettu painos. 1. painos 2002.
- Fook, Jan (2015) Reflective Practice and Critical Reflection. Teoksessa Joyce, Lishman (toim.) Handbook for Practice learning in Social Work Social Care. 3rd ed. First sd 1991. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher., 440–454.
- Gambrill, Eileen (2005) Critical thinking in clinical practice: Improving the quality of judgments and decisions 2nd ed. Hoboken, N.J.: Wiley.
- Haaparanta, Leila (2016) Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja, Ellibs verkkokirjahylly.
- Hakala Juha (2024) Laadullisen tutkimuksen ABC: menetelmäopas opinnäytteen tekijälle. Ellibs- verkkokirjahylly, E-kirja.
- Healy, Justin (2018) Child Protection. Thirrou: The Spinney Press. E-kirja.
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja (2014) Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. Janus 22 (3), 288–298. <file:///Users/eerika/Downloads/51216-Artikkelin%20teksti-44894-1-10-20150613.pdf>
- Heinonen, Hanna & Sinko, Päivi (2013) Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta, Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. painos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 121–132.
- Heinonen, Hanna (2016) Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja.
- Heino, Tarja & Eronen, Tuija & Kataja, Kati & Kestilä, Laura & Känkänen, Päivi & Paananen, Reija & Pösö, Tarja & Raunio, Anna Pauliina (2013) Suojassa, Syrjässä, Selvineenä – huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa Jukka, Reivinen & Leena, Vähäkylä (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. E-kirja, Ellibs verkkokirjahylly.
- Hurtig, Johanna (2013) Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisö ja väkivalta. Vastapaino. Tampere.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Jaakola, Anne-Mari (2020) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Kuopio: Itäsuomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/server/api/core/bitstreams/cf4b2339-5d0a-494d-9970-d6ae4b2807a4/content>
- Karvinen, Synnöve (1996) Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopio: Kuopion yliopisto. Sosiaalityöiden laitos.
- Karvinen, Synnöve (1993) Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Riitta Granfelt (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15–51.

- Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2005) Reflektiivisyys ja asiantuntijuus. *Fin Soc: Sosiaalialan menetelmien arvointi*, 2/2005, 18–21. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77518/Finsoc2_2005.pdf?sequence=1
- Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (2024) Johdanto. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö 2020-luvulla. Teoksessa Johanna Kiili & Anne-Mari, Jaakola & Merja, Anis & Tuuli, Lamponen & Elina, Stenvall (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja, Ellibs verkkokirjahylly.
- Kolb, David (1984): *Experiential Learning. Experience as the source of learning and development*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Kuusisto, Katja & Johanna, Ranta (2020) Psykososiaalisen päihdetyön asema Suomessa 1900-luvulta nykypäivään. Teoksessa Johanna Moilanen, Johanna Annola & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön käänteet*. Jyväskylä: SoPhi, 112–133.
- Lamponen, Tuuli & Aarnio, Noora & Veistilä, Minna (2024) Moniammatillisen yhteistyön perusteluja ja haasteita lapsen tilanteen arvioinnissa. *Janus* 32 (1). <https://journal.fi/janus/issue/view/10893>
- Lamponen, Tuuli (2022) Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/141402/978-952-03-2509-1.pdf?sequence=2>
- Lehto-Lundén, Tiina & Turtiainen, Kati & Kannasoja, Sirpa (2024) Lasten ja nuorten oikeuksien toteutuminen. Esimerkkinä tukisuhdetoiminta ja maahan saapuneiden lasten palvelut. Teoksessa Johanna Kiili & Anne-Mari, Jaakola & Merja, Anis & Tuuli, Lamponen & Elina, Stenvall (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja, Ellibs verkkokirjahylly.
- Mezirow, Jack (1995) Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Teoksessa Jack Mezirow (toim.) *Uudistava Oppiminen. Kriittinen Reflektio Aikuis-koulutuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 17–37.
- Mezirow, Jack (1992) Transformation theory: Critique and confusion. *Adult Education Quarterly*, Vol. 42, Nro 4, 250–252.
- Moffat, Ken (2019) *Postmodern Social Work: Reflective Practice and Education*. Columbia University Press. E-kirja. Ebook Academic Collection.
- Munro, Eileen (2002) *Effective Child Protection*. London: Sage.
- Munro, Eileen (2008) *Effective Child Protection*. 2nd ed. London: Sage.
- Mönkkönen, Kaarina (1996) Asiantuntijasta asiantuntijaksi. Teoksessa Anna Metteri (toim.) *Moniammatillisuus ja sosiaalityö*. Helsinki: Oy Edita Ab, 51–66.
- Nurmela, Tiina (2002) Ajattelun taito ja lupa ilmaista. Teoreettis-käsitteellinen tutkimus hoitotyön edellyttämästä kriittisen ajattelun taidosta ja sen edellytyksistä. *Acta Universitatis Tamperensis* 860. Tampere: University Press.
- Ojuri, Auli (1996) Monoiammatillinen yhteistyö ja organisaatiokulttuuri. Teoksessa Anna Metteri (toim.) *Moniammatillisuus ja sosiaalityö*. Helsinki: Oy Edita Ab, 116–128.
- O'Sullivan, Terrence (2011) *Decision making in social work*. New York: Palgrave Macmillan
- Paju, Petri & Westman, Riikka & Kuokkanen, Julia (2025) Miten lasten suojelun kustannukset kertyvät II. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu. <https://www.lskl.fi/julkaisut/miten-lasten-suojelun-kustannukset-kertyvat-2-selvitys/>
- Parton, Nigel, Thorpe, David & Wattam, Corinne (1997) *Child protection. Risk and Moral Order*. Basingstoke: Macmillan.
- Payne, Malcom (1997) *Modern Social Work Theory*. 2nd ed. London: Macmillan Press.

- Pösö, Tarja (2010) Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. *Janus* vol 18 (4), 324–336. <https://journal.fi/janus/article/view/50583>
- Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus. E-kirja, Ellibs verkkokirjahylly.
- Reeves, Scott & Xyrichis, Andreas & Zwarenstein, Merrick (2018) Teamwork, collaboration, coordination, and networking: Why we need to distinguish between different types of interprofessional practice. *Journal of Interprofessional Care* 32 (1), 13. <https://doi.org/10.1080/13561820.2017.1400150>
- Ruch, Gillian (2007) Reflective Practice in Contemporary Childcare Social Work: The Role of Containment. *British Journal of Social Work*, 37, 659–680. <https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/37/4/659/1628320?redirectedFrom=fulltext> Viitattu 28.1.2024.
- Ruch, Gillian (2004) Reflective Practice in Contemporary Childcare Social Work. University of Southampton. <https://eprints.soton.ac.uk/383884/1/00271201.pdf>
- Ristolainen, Hanna (2023) Sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden vahvistamisessa riittää työtä. Sosiaalityön tutkimuksen seura. <https://www.sosiaalityontutkimuksen-seura.fi/2023/10/25/sosiaalipalvelujen-vaikuttavuuden-vahvistamisessa-riittaa-tyota/>
- Räty, Tapio (2023) Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen, 5., uudistettu painos.
- Seibert, Kent (1996) Experience is the best teacher, if you can learn from it. Realtime reflection and development. In D. T. Hall & Associates, *The Career is Dead - Long Live the Career*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 246–264.
- Tapola-Haapala, Maria (2011) Sosiaalityön ammattilaiset reflektiivisinä toimijoina. Tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/92b00341-a603-4a1c-a397-2426f2b59151/content>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024) Lastensuojelun tilastoraportti 2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148992/Lastensuojelu_2023.pdf?sequence
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023) Lastensuojelun tilastoraportti 2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022) Lastensuojelun tilastoraportti 2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021) Lastensuojelun tilastoraportti 2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/Lastensuojelu_2020.pdf?sequence=7&isAllowed=y
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-kirja.
- Vuolukka, Kaisa (2024) Tutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden arviointi ja päätöksentekotyöstä lapsen sukulaissijoitusprosessissa. Lapin Yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/66173/978-952-337-430-0.pdf?sequence=1>
- White, Sue & Fook, Jan & Gardner, Fiona (2006) Critical reflection: a review of contemporary literature and understandings. Teoksessa Sue, White & Jan, Fook & Fiona, Gardner (toim.) *Critical Reflection in Health and Social Care*. McGraw-Hill Education. E-kirja, Ebook Central. 3–20.

- Yliruka, Laura & Petrelius, Päivi & Alho, Sirkka & Jaakola, Anne-Mari & Lunabba, Harry & Remes, Silja & Keränen, Saara & Teiro, Sanna & Terämä, Anne-Marie (2020) Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä. Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140803/TYO%202020_036%2016122020%20sa.pdf
- Yliruka, Laura (2015) Itsearviointi reflektiivisenä rakenteena. Kuvastin-menettelyn toimivuus, käyttöönotto ja kehittäminen. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c8896a41-e856-42c8-bbfe-98b732259cf0/content>

Hallintolaki 434/2003

LOS Lapsen oikeuksien sopimus

LSL Lastensuojelulaki 417/2007

Liite 1

Kyselylomake lastensuojelun sosiaalityöntekijöille

1. Miten käytät tietoista reflektointia lastensuojelun sosiaalityössä? Kuvaile tarkemmin, miten ja/tai missä yhteyksissä sitä käytät.
2. Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, miten pystyt hyödyntämään tietoista reflektointia työssäsi?
3. Mitkä asiat työssäsi tukevat tietoista reflektointia tällä hetkellä? (voit valita yhden tai useamman)
 - vahva sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti ja lastensuojelutyön osaaminen
 - oma ymmärrys sosiaalityön ydintehtävästä
 - selkeys omissa työtehtävissä
 - luottamuksellinen suhde asiakkaaseen/läheisverkostoon
 - sovitut yhteiset käytännöt (esim. lupa pysähtyä, reflektiivinen kokousrakenne, tiimikäytännöt, tarvittava asiantuntija-apu)
 - osaamisen tuki (esim. koulutus, työpajat, harjoittelu, mentorointi)
 - reflektiota tukevat välineet/työmenetelmät
 - monialainen yhdessä työskentely (mm. erilaisen osaamisen ja eri näkökulmien yhteen tuominen)
 - joku muu, mikä _____
 - ei mikään

+ Voit kuvata, mitkä asiat työssäsi tukevat tietoista reflektointia
(avoin vastaus)

4. Millaista tukea toivoisit tietoisien reflektion vahvistumiseksi työssäsi?